

**Міністерство освіти і науки України
Житомирський державний університет
імені Івана Франка**

Наталія Борисенко

**МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ
НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ**

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК

ВИДАННЯ 2-ГЕ, ДОПОВНЕНЕ, ВИПРАВЛЕНЕ

**ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ
ДРУГОГО (МАГІСТЕРСЬКОГО)
РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ
СПЕЦІАЛЬНОСТІ 035 ФІЛОЛОГІЯ**

Житомир – 2024

УДК 001.89:81:81'25(072)

Б 82

Рекомендовано до друку рішенням вченої ради
Житомирського державного університету імені Івана
Франка
від 24 грудня 2024 р (Протокол № 23).

Рецензенти:

Могельницька Людмила – завідувач кафедри теоретичної та прикладної лінгвістики Державного університету «Житомирська політехніка», кандидат філологічних наук, доцент.

Соловйова Лариса – доцент кафедри іноземних мов Поліського національного університету, кандидат філологічних наук, доцент.

Мосієнко Олена – доцент кафедри англійської філології та перекладу Житомирського державного університету імені Івана Франка, кандидат філологічних наук, доцент.

Борисенко Н.Д.

Б 82   Методика проведення наукових досліджень:
Навчально-методичний посібник. Видання 2-ге, доповнене,
виправлене. Житомир : Вид-во ЖДУ, 2024. 74 с.

Навчальний посібник має на меті ознайомити студентів-магістрантів з вимогами, що висуваються до написання кваліфікаційних (дипломних) робіт. У посібнику аналізуються загальнонаукові, лінгвістичні та перекладознавчі методики дослідження, наводяться приклади з розвідок сучасних вітчизняних та закордонних вчених. Посібник знайомить з вимогами, що висуваються до оформлення результатів наукового дослідження.

© Борисенко Наталія, 2024

© Житомирський державний університет імені Івана Франка, 2024

ЗМІСТ

Передмова	4
Лекційні нотатки	5
Загальнонаукові методи дослідження	5
Лінгвістичні методи дослідження	10
Порівняльно-історичний метод	11
Зіставний і типологічний методи	12
Структурний метод	14
Методики дослідження лексики	16
Перекладознавчий аналіз	18
Мова, переклад і статистика	21
Дискурсивний аналіз	25
Лінгвокультурологічний аналіз	26
Мова і стать: проблеми і перспективи	29
Сучасні соціолінгвістичні розвідки	36
Організація емпіричного дослідження з перекладознавства та оформлення його результатів	40
Проблемні питання	48
Питання для самоконтролю	50
Список тем для проєктів	51
Тести	52
Рекомендована література	69

ПЕРЕДМОВА

Проведення наукового дослідження, що сприяє виробленню самостійного творчого мислення та потреби систематичного поповнення знань, є важливою складовою навчання на другому (магістерському) рівні вищої освіти, яке закінчується захистом кваліфікаційної роботи. Раціонально спланована та правильно оформлена розвідка дозволяє здобувачеві спеціальності 035 Філологія, спеціалізації 035.041 – германські мови та літератури (переклад включно) – перша англійська не лише проаналізувати останні тенденції в мовознавстві та перекладознавстві, а й долучитися до вишірення нагальних проблем галузей.

Обов'язковою умовою успішності розвідки є вміння правильно оцінити сучасний стан розробки певної проблеми, підібрати відповідні методики дослідження, використовувати термінологічний апарат мовознавства, перекладознавству та суміжних галузей, загальнонаукову лексику, правильно оформити бібліографічний апарат. Для вирішення цих завдань у посібнику пропонується огляд сучасних поглядів на теорію методу, аналіз основних загальнонаукових, лінгвістичних та перекладознавчих методів та методик. Останні ілюструються прикладами з робіт вітчизняних та закордонних мовознавців та перекладознавців. Пропонуються різноманітні підходи до класифікації методів та методик. Увага приділяється маргінальним галузям мовознавства, а саме лінгвокультурології, ґендерній лінгвістиці, соціолінгвістиці та їх власним методам та методикам та сучасним теоріям перекладу.

Посібник включає лекційні нотатки, список тем для рефератів та мультимедійних презентацій, проблемні питання, питання для самоконтролю, тести, список рекомендованої літератури.

Сподіваємося, що посібник стане в пригоді здобувачам спеціальності Філологія першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівнів вищої освіти, які працюють над власними дослідженнями.

ЛЕКЦІЙНІ НОТАТКИ

Загальнонаукові методи дослідження

Мовознавство як наука характеризується системним підходом до об'єкту дослідження – мови. Цей підхід з'явився в лінгвістичних дослідженнях Івана Бодуена де Куртене та Ф. де Соссюра на межі XIX та XX століть, коли в науці, техніці і мистецтві утвердилася думка про взаємопов'язаність усього існуючого. Оскільки під системою розуміють впорядковану та внутрішньо організовану сукупність, елементи якої взаємопов'язані та взаємодіють один з одним, підпорядковуються відношенням ієрархії, утворюють підсистеми і функціонують у взаємодії із зовнішнім середовищем, то мова як система підлягає аналізу. При цьому аналіз мови може здійснюватися у двох напрямках: мова може аналізуватись у своєму відношенні до об'єктів зовнішнього середовища, а саме у своєму функціонуванні і у відношеннях елементів системи один до одного і до системи в цілому, тобто аналізу підлягає мовна структура.

Галузь пізнання, що претендує на звання науки, повинна мати об'єкт, предмет дослідження, метамову та певні дослідницькі методи. Наука виникає лише тоді, коли формуються і систематично використовуються особливі наукові методи емпіричного і теоретичного дослідження певних явищ. У цьому зв'язку, цікавою є історія мовознавства. Хоча дослідження мови мали місце у древніх цивілізаціях, включаючи Єгипет, Давню Індію та Античну Грецію, де розглядався цілий спектр лінгвістичних питань, мовознавство як наука з'явилося лише на початку XIX ст., коли був розроблений власне лінгвістичний, порівняльно-історичний метод.

Поняття методики проведення наукових досліджень має вирішальне значення, коли йдеться про валідність результатів наукової розвідки. Вибір адекватних методик і прийомів полегшує процедуру дослідження, робить її більш ефективною, а результати більш достовірними.

Питання про методи дослідження є одним із найважливіших у сучасному мовознавстві. Сам термін *метод* не отримав

однозначного трактування, оскільки під методом окремі дослідники розуміють як власне методи, так і методики. Наразі терміни *метод*, *методика*, *прийом* використовуються широко та замінюють один одного. При цьому термін *метод* позначає як спосіб теоретичного дослідження, так і спосіб здійснення чогось, тобто є синонімом терміну *прийом*. З іншого боку, існує багатозначність і терміну *методика*, оскільки, з одного боку, це сукупність методів й прийомів для ефективного дослідження певного явища (пор.: методика проведення наукових досліджень), а, з іншого, окремий прийом дослідження.

Найбільш прийнятною, на наш погляд, залишається концепція розмежування *методології*, *методу* та *методики* та існування трихотомії *методологія – метод – методика*. Якщо під *методологією* розуміють спосіб пізнання, то *метод* є способом організації пізнавальної та дослідницької діяльності, підходом до матеріалу, що вивчається. *Методика*, у свою чергу, являє собою систему процедур вивчення об'єкта дослідження. Крім того *методика* може розглядатись як конкретне застосування загальноприйнятого *методу* відповідно до мети й завдань дослідження [Селіванова, 2008, 49]. Однією з основних вимог до наукового методу є передбачуваність результатів експерименту, у той же час, сам висновок наукового дослідження є непередбачуваним.

Необхідно зазначити, що питання про розмежування методу і методики наразі є невирішеним і потребує подальшого дослідження, синонімічне використання термінів утруднює процес опису емпіричного матеріалу.

Методи поділяються на *загальнонаукові*, тобто такі, що використовуються в усіх галузях наукового знання та методи окремих наук, у нашому випадку, власне лінгвістичні та перекладознавчі.

Серед загальнонаукових методів, що використовуються у сучасному мовознавстві та перекладознавстві, виділяємо наступні:

Спостереження – цілеспрямоване сприйняття, зумовлене завданням пізнавальної діяльності, головною умовою якого є об'єктивність, яка контролюється повторним спостереженням чи

іншими методами. **Самоспостереження (інтроспекція)**, що базується на інтуїції дослідника, є процесом самоаналізу або внутрішнього спостереження та використовується, в основному, у психології, коли вчений аналізує власні думки, емоції та інші психічні процеси. Метод використовується у лінгвістиці, хоча й критикується за суб'єктивність, яка може призводити до неправильної оцінки досліджуваних фактів. Одним з найцікавіших епізодів у лінгвістиці ХХ століття є використання інтроспекції американською дослідницею Робін Лакофф, яка опублікувала на початку 1970-х років серію праць під назвою «Мова і місце жінки» [див., напр., Lakoff, 1973]. Дослідження, що презентувало особливості мовлення жінок і кваліфікувало певні структури англійської мови як чоловічі чи жіночі, було повністю побудоване на інтуїції та інтроспекції Р. Лакофф. У той же час, розвідка спровокувала цілу низку робіт, які мали на меті підтвердити чи спростувати висновки авторки. Цікавим є той факт, що емпіричне дослідження К. Еделскі, побудоване з використанням структур, які Р. Лакофф визнає як чоловічі або жіночі, показало, що носії англійської мови дійсно сприймають окремі мовні структури як жіночі або чоловічі висловлювання [Edelsky, 1977, 226-228]. Крім того, результати емпіричної розвідки збігаються з характеристикою “жіночого стилю”, запропонованого Р. Лакофф [Lakoff, 1973].

Індукція є науковим методом, який виводить загальні висновки на підставі результатів окремих спостережень, фактів або прикладів, шляхом від конкретних даних емпіричного дослідження до загальних висновків. На основі індукції створюються класифікації та типології певних лінгвістичних явищ (напр., лексико-граматичні класи слів), виявляються мовні універсалиї, виводяться правила, закономірності та створюються теорії. Наприклад, Р. Якобсон, вивчаючи диференційні ознаки фонем, дійшов загального висновку, що всі зазначені ознаки зводяться до дванадцяти пар [Кочерган, 2006, 76]. У перекладознавстві індукція дозволяє зібрати матеріал про способи перекладу конкретних мовних одиниць.

Дедукція є процесом зворотнім індукції, поширенням дії загального твердження на конкретне перекладознавче, лінгвістичне явище чи мовний факт. В основі дедукції знаходиться аксіома про те, що все, що є вірним відносно певного класу явищ, є вірним відносно окремих членів цього класу. За допомогою дедукції передбачають факти задовго до їх емпіричного відкриття, метод дозволяє використати загальні принципи, теорії, закономірності до конкретних емпіричних явищ. Улюблений метод Шерлока Холмса, відомого своєю здатністю знаходити злочинця завдяки логічному мисленню та добре розвиненим навичкам спостереження, використовується в сучасному мовознавстві для встановлення статусу окремої мовної одиниці. У перекладознавстві дедукція допоможе визначити потенційні перекладацькі стратегії, тактики, способи та прийоми перекладу, що можуть бути застосовані до схожих вихідних текстів.

Гіпотеза – наукове припущення щодо певних ознак, характеристик, способу та особливостей існування та функціонування об'єкта дослідження. Гіпотеза дає синтетично цілісне уявлення про досліджуваний предмет у внутрішніх зв'язках його складових частин та якостей, які встановлюються аргіогі до дослідження, але таким чином, що, визнаючи наявність цих зв'язків та їх відношень, ми отримуємо можливість пояснювати та передбачати реальні факти. Самі гіпотези мають лише можливі рішення, правильність яких підтверджується або спростовується під час подальшої роботи дослідника. Підтверджена емпіричним дослідженням гіпотеза стає науковою теорією. Використання гіпотетико-дедуктивного методу складається з декількох етапів. На першому етапі формулюється гіпотеза про певне лінгвістичне або перекладознавче явище, на основі якої висуваються передбачення щодо властивостей та функціонування зазначеного явища. На другому етапі відбувається збір фактичного матеріалу, на третьому – відбувається аналіз даних. Наступний, четвертий етап передбачає інтерпретацію результатів. Після цього шляхом дедукції на основі даних, що були визнані істинними, виводиться нова теорія за допомогою логіки. На заключному етапі нова теорія

перевіряється шляхом її зіставлення з новими фактами. Якщо в ході такої перевірки виявляють факти, що суперечать висновкам, гіпотеза уточнюється.

Аналіз направлений на експериментальне ділення предмету дослідження на частини або виділення ознак і властивостей предмету дослідження для окремого вивчення. Цей метод є основою компонентного, перекладознавчого, ґендерного, концептуального, прагматичного та лінгвокультурологічного аналізів.

Синтез передбачає поєднання окремих ознак і характеристик явища в єдине ціле. Зазвичай обидва методи використовуються разом.

Таксономія направлена на класифікацію досліджуваних явищ шляхом їх диференціації відповідно до принципів логіки.

Порівняння дозволяє виявити спільні і відмінні риси явищ, що порівнюються, і є основою порівняльно-історичного, контрастивного (зіставного) та типологічного методів. Зіставний метод відіграє особливо важливу роль у перекладознавстві, де відбувається зіставлення вихідного та цільового текстів з метою виокремлення способів та прийомів перекладу мовних одиниць різних рівнів.

Експеримент передбачає емпіричну перевірку висунутої гіпотези на практиці на основі анкетування, опитування, статистичного аналізу. Експеримент широко використовується в психолінгвістиці, фонології, нейролінгвістиці. У перекладознавстві може бути використаним у вигляді опитування щодо задоволеності перекладацьким рішеннями та оцінки якості перекладу.

Фальсифікація має на меті спростування хибної гіпотези шляхом її емпіричної перевірки.

Моделювання як сукупність способів ідеалізації й абстрагування, аналізу й синтезу полягає в мисленнєвому й формалізованому представленні об'єкта дослідження та вивченні на основі моделі явищ, ознак, характеристик, закономірностей існування і функціонування об'єкта.

Лінгвістичні методи дослідження

Однією з головних ознак виникнення певного напрямку в науці є наявність власного методу. Панування одного з методів у певну епоху зумовлює загальний характер розвитку лінгвістики. У сучасному мовознавстві має місце дискусія про час виникнення науки про мову. З одного боку, зародження науки про мову в Європі відносять до часів Античної Греції, а в Індії до V ст. до нашої ери. З іншого боку, вважається, що наука про мову виникла на початку XIX ст., коли у працях компаративістів першого покоління Ф. Боппа, Р. Раска, О.Х. Востокова та Я. Гріма був розроблений спеціальний метод дослідження й опису мови, яким до того часу наука не користувалася, розглядаючи мову в комплексі з іншими, переважно філософськими науками. Таким чином, вищезгадана концепція пов'язує виникнення науки про мову з появою спеціального методу.

Спеціалісти в галузі теорії мовознавства вважають, що однією з ознак виникнення певного напрямку у науці є наявність власного методу. Саме метод формує підходи до аналізу мовних і мовленнєвих явищ. Власне лінгвістичні методи використовуються з метою дослідження мови, мовлення, комунікативної поведінки, продуктів мовленнєвої діяльності і мають власну специфіку.

На жаль, не існує єдиної загальновизнаної класифікації лінгвістичних методів, проте більшість дослідників визнає існування **порівняльно-історичного**, **структурного** і **математичних** методів. Останнього часу до списку ключових методів додають **функціональний** та **конструктивний**. Описовий метод, хоча і не виділяється як окремий всіма лінгвістами, як системна інвентаризація мовних одиниць, пояснення їх будови та використання направлений на точне представлення мови в реальних контекстах та опису її функціонування з точки зору мовної структури.

Хоча у середині кожного методу розрізняють окремі методики, останні не мають жорсткого зв'язку з методами і можуть бути спільними у різних методів. Крім того, методики, що з'явилися у рамках певного методу, продовжують існувати навіть тоді, коли сам метод втрачає панівне становище у науці. Так,

структурний метод втратив свою актуальність, в той час, як методики (напр., дистрибутивний аналіз), що були створені в його межах, продовжують використовуватися, оскільки забезпечують послідовну об'єктивність опису.

Порівняльно-історичний метод

Порівняльно-історичний метод з'явився на початку ХІХ століття і базується на факті нерівномірної появи компонентів мови і неможливості їх одночасної зміни, а це, в свою чергу, призводить до того, що в мові співіснують елементи, які належать до різних хронологічних зрізів. Саме це і робить можливим дослідити поступовий розвиток мови з моменту її відділення від прамови і здійснити реконструкцію прамови. Метод направлений на виявлення тотожності і розбіжності форм і звуків споріднених мов, реконструкцію походження мов від прамови, встановлення закономірностей розвитку споріднених мов.

За допомогою методу порівнюють найбільш усталені елементи мовної системи, а саме, лексичні одиниці на позначення термінів спорідненості, явищ природи та функцій людського організму, тобто слова, що є надійними з етимологічної точки зору і найдавнішими у мові. Для аналізу обирають групу мов, що можуть походити з одного джерела. До уваги беруть лексичні одиниці, що мають схоже значення і звучання. Базу порівняння розширюють за рахунок коренів та афіксів, оскільки схожість слів може бути наслідком запозичення, а афікси запозичуються рідше. У спільних для споріднених мов словах порівнюються звуки, на основі чого виводяться фонетичні закони. Висновок про спорідненість мов робиться у тому випадку, коли доводиться безперервна еволюція їх звуків і морфемного складу з моменту відділення від прамови до сучасного стану.

Серед прийомів методу розрізняють:

Прийом внутрішньої реконструкції – коли більш давня форма відновлюється за рахунок співставлення різних її відображень у межах однієї мови. Кінцевою метою є відтворення історії розвитку певної мови.

Прийом зовнішньої реконструкції дозволяє відновити більш ранню форму шляхом порівняння декількох споріднених мов.

Хронологізація поділяється на відносну і абсолютну. Перша виявляє, який з двох порівнюваних мовних фактів з'явився раніше, а друга встановлює першу фіксацію мовного факту у письмовому джерелі.

Діалектографічні прийоми дозволяють збирати, обробляти та інтерпретувати діалектичний матеріал.

За допомогою **методики лінгвогеографії** визначають регіони функціонування діалектів.

Прийом культурно-історичної інтерпретації спирається на зв'язок мовних явищ з даними етнографії. Цей прийом дозволяє прослідити історію окремих слів у взаємозв'язку з історією реалій, що ці слова позначають.

Текстологія є сумою прийомів для вивчення історії тексту, а саме літературної пам'ятки чи історичного документа.

Порівняльно-історичний метод має особливе значення для дослідження сучасного стану мови, оскільки дозволяє пояснити сучасні мовні факти з точки зору історичного розвитку мови. У той же час, основним недоліком методу є можливість його використання при дослідженні лише споріднених мов.

Зіставний і типологічний методи

Зіставне вивчення мов направлене на виявлення специфічності окремої мови (унікалій), хоча не ігноруються й спільні риси мов, при цьому спорідненість мов, їх ареальна чи типологічна приналежність не мають значення.

Завдяки зіставному методу виявляються структурні особливості різних мов, ступінь і характер впливу однієї мови на іншу в результаті територіальних та історичних контактів, суттєві ознаки окремих мовних явищ в усіх мовах, що зіставляються переважно на синхронному рівні. Як наслідок, метод спрямований на виявлення спільного і специфічного в мовах, що зіставляються. Зіставлення є способом поглибленого пізнання системно-функціональних закономірностей мов.

До прийомів зіставного методу відносять:

Прийом мовного зіставлення – коли основою зіставлення обирається певна мова. Так, для створення граматики європейських мов за основу бралась латина.

Прийом ознакового зіставлення – коли основою обирається певне мовне явище окремої мови.

Зіставна інтерпретація – факти і явища декількох мов описуються, а результати опису зіставляються. Зіставний метод відіграє важливу роль у теорії та практиці перекладу, оскільки дозволяє визначити схожі та відмінні риси будови цільової та вихідної мов.

У перекладознавстві зіставний метод відіграє провідну роль та використовується для зіставлення оригінальних та перекладених текстів на різних рівнях; виокремлення еквівалентності на рівні смислу та стилю; ідентифікації проблем перекладу та виявлення труднощів перекладу.

Типологічний метод диференціює мови світу незалежно від їх спорідненості і відповідно до їх структурних, граматичних і функціональних особливостей. Метод базується на порівнянні для встановлення спільних і специфічних рис мов і направлений на аналіз синхронічного стану мов, що зіставляються. Основною метою методу є створення типологічної класифікації мов світу. Останні створюються відповідно до домінантної типологічної ознаки (аморфні, аглютинативні, флективні і інкорпоруєчі мови) та до наявності певної ознаки у мові (мови з тоновим та силовим наголосом). Як наслідок певна мова може входити до різних класифікацій.

Важливу роль у типологічних дослідженнях відіграє поняття *мови-еталону*, а саме метамови опису мов, що порівнюються. Типологія має важливе значення для методики викладання іноземних мов, оскільки типологія рідної й іноземної мови дозволяє виділити ізоморфні та аломорфні риси у рідній мові, яка вважається мовою-еталоном, і мові, що вивчається. Ці дані, в свою чергу, дозволяють значно полегшити процес засвоєння іноземної мови, оскільки надають інформацію про ті факти, які потребують додаткової уваги в процесі навчання.

Зіставний і типологічний методи можуть об'єднуватись чи протиставлятися. Наприклад, український дослідник М.П. Кочерган вважає порівняльно-історичний, типологічний і зіставний одним методом [Кочерган, 2006, с. 78]. Різниця між ними вбачається не в способі дослідження, що становить сутність методу, а в меті розвідки. Ефективність зазначених методів залежить від коректності порівняння / зіставлення.

Структурний метод

Для вивчення мови як структури та системи в ХХ столітті було розроблено низку методик структурного методу з метою синхронного аналізу мовної системи. Важливий внесок у розбудову системи структурних методик зробили американські дескриптивісти, перед якими стояло завдання вивчення індіанських мов.

Дистрибутивний аналіз забезпечує аналіз характеристик одиниці мови (слів, морфем, конструкцій) на основі її оточення та комбінування з сусідніми одиницями у контексті, оскільки значення одиниці залежить від її оточення. Методика дозволяє визначити, як значення та функціонування мовної одиниці залежить від зміни контексту, якими є закономірності та частота її функціонування в окремих контекстах. Останнє сприяє виокремленню стандартів вживання. Крім того, слова можуть бути віднесені до лексико-граматичних класів (частин мови) на основі їх контекстуальної поведінки. Наразі дистрибутивний аналіз використовується у синтаксисі, морфології, семантиці, діалектології та корпусній лінгвістиці.

Аналіз за безпосередніми складниками розроблений для дослідження синтаксичної структури словосполучення або речення шляхом розкладення цілого на пари складників, які, в свою чергу, діляться на компоненти, доки не отримують неділимі складники. Розроблена американськими дескриптивістами методика використовується для побудови структурних схем речень, демонстрації механізму словотворення, аналізу словоформ та дискурсу, обробці текстів у корпусній лінгвістиці, вивчення сприйняття складних синтаксичних структур інформантами у

психолінгвістиці. У генеративній граматиці аналіз за безпосередніми складниками дозволяє встановити правила формування граматичних конструкцій у конкретній мові. Головні недоліки методики вбачаються в її формалізмі, ігноруванні семантичного наповнення аналізованих структур.

Трансформаційний аналіз направлений на виявлення класів синтаксичних конструкцій, що виражають одну пропозицію або денотативну ситуацію. Нетипові синтаксичні функції розглядаються як результат трансформації структури у реченні. Аналіз застосовується у словотворі, лексичній і граматичній семантиці. У машинному перекладі останній використовується для розробки алгоритмів, що дозволяють трансформувати словосполуки та конструкції, враховуючи граматичні та семантичні особливості вихідної та цільової мови. У перекладі трансформаційний аналіз направлений на визначення шляхів досягнення еквівалентності та дозволяє вивчити способи перетворення конструкцій вихідної мови відповідно до того, які конструкції є більш природними для цільової мови.

Опозиційний аналіз базується на методиці опозицій, розробленій одним із засновників Празького лінгвістичного гуртка М. Трубецьким, який вважав, що члени опозицій є нерівноправними, а опозиції диференціюються відносно системи і між членами. Методика використовується для диференціації фонем, класифікації морфем, класів слів, відмінків, граматичних категорій.

Компонентний аналіз встановлює структуру значення слів як сукупність елементарних змістовних одиниць і є одним із найпоширеніших видів аналізу в сучасній лінгвістиці.

Комутація демонструє таке відношення між двома мовними знаками, коли одиниці плану вираження перебувають у тій відповідності, що й одиниці плану змісту. Як процедура структурного аналізу комутація встановлює інваріанти мовних одиниць і відмежовує їх від варіантів. Методика базується на принципі опозиційного аналізу і дає можливість шляхом підстановки зі зміною у плані змісту або плані вираження

встановлювати інваріанти і відрізнити їх від варіантів. Комутація використовується для вивчення інваріантів та варіантів фонем.

Методики дослідження лексики.

Оскільки лексика мови є системним та структурним утворенням, то сучасні дослідження лексичної системи мови направлені на дослідження мікросистем словникового складу, їхньої ієрархічно-системної організації. Вивчення лексичних угруповань має на меті побудову ієрархічної моделі з опозицією компонентів на основі інтегральних та диференційних сем, що виявляються в семемах, які входять до лексико-семантичного поля (ЛСП), лексико-семантичної (ЛСГ) або тематичної групи (ТГ). Дослідження окремих лексем включає вивчення семантичної структури окремих лексем, визначення їхньої кількості семем, типу багатозначності, аналіз відношень між семемами, визнання приналежності слова в його різних значеннях до різних лексико-семантичних угруповань, виявлення семантичних процесів у певному угрупованні. Ще одним напрямом є дослідження семантичної структури окремих семем, виявлення складу сем в семемах та їх ієрархії, направлене на встановлення синонімічних, антонімічних та ієрархічних відношень слів у певному угрупованні, а також встановлення тенденції та потенції її розвитку.

Відкритий та рухливий характер лексичної системи, наявність в останній підсистем, які перетинаються та накладаються одна на одну утруднюють виокремлення чіткого набору критерії дослідження лексики та обумовлюють наявність низки підходів до її опису. Для перекладознавчих розвідок валідними є методики, які дозволяють класифікувати групи лексики за певними критеріями. Серед останніх виділяємо **ідеографічну класифікацію лексики**, яка дозволяє використовувати сфери дійсності як основу віднесення лексики до конкретної групи. У результаті виділяються лексико-семантичні поля різного об'єму. Позитивна сторона класифікації полягає в можливості її застосування до вивчення лексичної системи будь-якої мови.

Направлений асоціативний експеримент передбачає фіксацію реакції інформанта на певні лексичні одиниці, що належать до досліджуваної ЛСГ. Найчастотніші відповіді враховуються і можуть використовуватись на подальших стадіях експерименту. Методика є досить об'єктивною та дозволяє виявити ядро (більш частотні реакції) та периферію (менш частотні реакції) ЛСГ.

Для аналізу семантичної структури окремих лексем може бути використаний **вільний асоціативний експеримент** використовується для визначення ієрархії семем. Групі інформантів (зазвичай не менш як 200 осіб) пропонують записати номери від 1 до 100, що будуть відповідати майбутнім відповідям. Далі дослідник з інтервалом в 5-7 секунд читає слова, на які респонденти відповідають письмово словом, що першим спало на думку. При обробці результатів реакції розподіляють відповідно до частоти вживання. Методика яскраво виявляє відношення між різними семемами у складі семантеми, дає надійні результати, хоча вимагає великої кількості інформантів, врахування їх статусних (вікових, освітніх, територіальних, професійних) характеристик, має певні труднощі у проведенні та обробці результатів.

Дослідження структури семеми включає **аналіз словникових дефініцій лексем** в тлумачних словниках, виділенні компонентів цих дефініцій та їх інтерпретації як окремих диференціальних ознак значення слова – сем. У перекладознавчих розвідках порівняльний аналіз словникових дефініцій лексем вихідної мови та їхніх еквівалентів у цільовому тексті дозволяє визначити з якою ознакою цільова одиниця обрана у перекладі.

Аналіз порівнянь і метафор є ефективним засобом виявлення семантичних компонентів значень і когнітивних ознак концептів. Більшість порівнянь не потребує інтерпретації, наприклад, *as white as snow* – *snow is white*, хоча іноді потрібний контекст чи фонові знання, наприклад, *as mad as a hatter*. Недоліком методики є той факт, що порівняння дозволяє виявляти в основному периферійні семи. Інтерпретація метафор є складним

процесом, оскільки в основу метафори може лягти декілька ознак або ознака, що втратила свою актуальність.

Сучасна лінгвістика пропонує цілу низку методик дослідження лексики, перелік яких не обмежується методиками, що були проаналізовані вище. З одного боку, кожна з методик має як переваги, так і недоліки, з іншого, необхідно враховувати, що певні методики краще працюють на певному матеріалі. Найкращий результат, як правило, дає застосування декількох методик.

Перекладознавчий аналіз

Оскільки переклад супроводжує людину протягом всієї історії писемності, питання про співвідношення точного та довільного перекладу постає ще у Середньовіччя (Герхард Кремонас, Роджер Бекон, Джон Вікліф), хоча в цей час перекладачі керуються, в основному, інтуїтивним розумінням процесу перекладу. В епоху Відродження популярними стають літературні переклади, з'являється критика перекладу (Іохім дю Белле, Мартін Лютер, Етьєн Доле), висловлюються теоретичні міркування щодо принципів перекладу. З появою порівняльно-історичного мовознавства та становленням лінгвістики як науки з власним методом переклад стає об'єктом наукового аналізу. В цей час виникають перекладацькі концепції Вільгельма фон Гумбольдта, Августа Шлегеля та Фрідріха Шлеєрмахера. Оскільки останні виступають одночасно теоретиками мовознавства, теорія перекладу сприймається як один з напрямків порівняльного або прикладного мовознавства. Цьому сприяє і той факт, що теорія перекладу зазнала впливу низки лінгвістичних течій. Така ситуація існує до середини ХХ століття, коли перекладознавство виділяється в окрему лінгвістичну дисципліну та з'являються ключові роботи з теорії перекладу.

Панування структуралістської парадигми сприяло становленню лінгвістичних теорій перекладу та пошуку лінгвістичних відмінностей між вихідним та цільовим текстом. Поява у 1950-х роках генеративної граматики Н. Хомського (N. Chomsky) привернула увагу до пошуку відповідностей між

граматичними структурами вихідного та цільового тексту, що знайшло відображення у роботах Пітера Ньюмарка (Peter Newmark), який стверджував, що граматичні структури вихідної мови не завжди мають прямі еквіваленти в цільовій мові, що ставить завдання адаптації речення у цільовій мові з метою збереження інтенції автора. При цьому акцент робиться на пошуку функціональних еквівалентів для передачі значення.

Значний внесок у становлення окремої філологічної галузі перекладознавство та розвиток лінгвістичної теорії перекладу зробив Юджин Найда (Eugene Nida), який розглянув фундаментальні питання теорії перекладу у роботі 'Towards The Science Of Translating' (1964) та запропонував теорію формального та динамічного еквівалентів, наголошуючи на необхідності розуміння контексту та наміру автора вихідного тексту та важливості його відображення у цільовому продукті.

Наприкінці 1970х на початку 1980х років відбувається культурний поворот у перекладі, коли приходить розуміння того, що переклад включає не лише заміну знаків однієї мови знаками іншої, а й бере до уваги цілий комплекс культурних та соціальних факторів, що зумовлюють функціонування вихідної спільноти та можуть бути незрозумілими за її межами. Особливо впливі теорії цього часу пов'язані з іменами німецького дослідника Ганса Вермеєра (Hans Vermeer) та його теорією Скопос (Skopos Theory) і Лоренсом Венуті (Lawrence Venuti), який виступив з критикою невидимості перекладача, закликаючи до більш етичного підходу до перекладу та приділення уваги соціально-політичним наслідкам перекладу.

У 1980-1990х роках постструктуралісти заперечують ідею незмінності значення та наголошували на змінності мови та культури, зосереджуючись на тому, як тексти трансформуються та інтерпретуються у перекладі. Прибічники описових теорій перекладу, серед яких виділимо ізраїльського дослідника Гідеона Турі (Gideon Toury) перенесли увагу з прескриптивних моделей перекладу на спостереження та аналіз реально існуючих перекладацьких практик. Основні роботи Гідеона Турі *Translational Norms and Literary Translation into Hebrew; In Search*

of a Theory of Translation and Descriptive Translation Studies and Beyond надають практичні поради для перекладачів-практиків та формулюють два підходи до перекладу прийнятність та адекватність. Прийнятний переклад відповідає правилам і структурам мови перекладу, його основна мета полягає в тому, щоб передати зміст вихідного тексту, підвищити його читабельність та здійснити адаптацію до мовних структур цільової культури. З іншого боку, адекватний переклад робить акцент на вихідній мові та відповідає структурі оригінального тексту, не приховуючи своєї перекладацької природи. На думку Гідеона Турі, переклад, що прагне до повної адекватності, є неприйнятним, оскільки не враховує запити цільового читача.

Феміністські теорії перекладу виникають як виклик патріархальному суспільству і мають на меті висвітлити жіночий внесок у переклад. та постколоніальні теорії перекладу.

Основним методом дослідження у перекладознавстві є **перекладознавчий аналіз**. В українському перекладознавстві термін було вперше вжито Віктором Коптіловим у 1971 році на позначення своєрідної п'ятирівневої матриці, за допомогою якої перекладач інтерпретує вихідний текст, починаючи з окремих деталей художньої форми і закінчуючи узагальненнями ідейно-художнього плану [Коптілов, 1971, 56]. Дослідник запропонував зіставляти вихідний та цільовий тексти на фонетичному, морфологічному, лексичному, ритмічному та синтаксичному рівнях з використанням методу накладання структури художнього перекладу на структуру оригіналу з урахуванням контексту [Коптілов, 1972, 197–198]. Підкреслюючи важливість структурного дослідження художнього тексту, перекладознавець наполягає на тому, що безпосереднє порівняння мовних одиниць вихідного та цільового тексту має залучати врахування функції зазначених одиниць в естетичній цілісності оригіналу [Коптілов, 1972, 58–69].

Наразі перекладознавчий аналіз є комплексною методикою перекладознавчої розвідки, яку використовують для визначення ступеня відповідності між вихідним та цільовим текстом. Під перекладознавчим аналізом художнього твору Тарас Шмігер розуміє систему філологічних методів, які направлені на оцінку

того, як перекладач відтворив смислову структуру, комунікативну функціональність та інтерпретаційну потугу вихідного тексту засобами цільової мови та культури [Шмігер, 2018, 103].

Вивчення ступеня відповідності між вихідним та цільовим текстом передбачає виокремлення особливостей перекладу, оцінку його якості, визначення відмінностей між вихідним та цільовим текстами та ступінь їхньої відповідності, виокремлення перекладацьких стратегій досягнення еквівалентності та подолань труднощів, аналіз відмінностей вихідної та цільової культури та використаних перекладачем культурних адаптацій вихідного тексту.

Як методика дослідження перекладознавчий аналіз відіграє ключову роль у розумінні процесів перекладу, дозволяє виявити, як перекладачі приймають рішення у певній ситуації, яким чином мовні та культурні відмінності впливають на переклад. Як наслідок, перекладознавчий аналіз не лише дозволяє оцінити рівень перекладу у певний період, а й сприяє розробці більш ефективних стратегій перекладу.

Мова, переклад і статистика

Сучасне мовознавство розглядає мову як деяке системно-структурне утворення, що має окремі підсистеми – рівні, які представлені відповідними одиницями: фонемами, морфемами, лексемами, синтагмами. Оскільки одиниці кожного рівня знаходяться в ієрархічній залежності від одиниць рівня, що знаходиться вище, то кількість одиниць вищого рівня залежить від кількості одиниць нижчого рівня. З іншого боку, кількість одиниць певного рівня є різною в різних мовах. Таким чином, мова характеризується не лише якісними, а й кількісними рисами. Якісний аналіз мови, її категоризація, тісно пов'язаний з квантифікацією мови, тобто її кількісним аналізом. Кількісні ознаки мови виявляються у мовленні та його письмовій формі – тексті.

Мова, мовленнєва поведінка, як і інтелектуальна діяльність загалом, відносяться до погано організованих, дифузних систем, які вивчаються за допомогою статистичних методів. Галузь знань,

що вивчає кількісну сторону мови, отримала назву квантитативної лінгвістики.

Використання математичних методів у мовознавстві розширює його можливості, дозволяє відкрити нові більш глибокі закономірності. Системність мови, узагальнений характер її одиниць дозволяють використовувати математичні методи в мовознавчих розвідках. З одного боку, в лінгвістиці вплив дослідника на об'єкт дослідження є дуже незначним, з іншого боку, мова має довгі статистичні ряди [Леві-Строс].

Мовознавство першим з гуманітарних наук перейшло від повного та вичерпного опису окремих фактів до узагальнення та пошуків єдиного закону, який би пояснював величезну кількість окремих фактів. Саме це і сприяло виникненню інтересу до математичних методів. Квантитативна лінгвістика можлива тому, що для мовлення характерна відносна стабільність частот окремих елементів або груп елементів і сталий розподіл елементів, що виражає наявність внутрішньої впорядкованості у системі. Одиницями і рівнями квантитативного аналізу є словоформи, лексеми і слововживання.

Кількісний аналіз мови було започатковано наприкінці XIX ст., хоча окремі спроби підрахунків мали місце у мовознавчих розвідках протягом XV- XVIII ст. У 1888 р. А.А. Шерман видав працю про довжину речення в англійській мові. Починаючи з середини 30-х років XX ст. більшість робіт присвячується аналізу фонетичного рівня: вивчається частотність фонем у тексті. У цей же час публікується робота Дж. Ципфа, в якій виводиться залежність між частотою слова у тексті та його рангом у словнику. Пізніше П. Гіро доводить, що високочастотні слова відносяться до більш давніх, а слова з більш загальним значенням вживаються частіше, ніж слова з вузьким.

Додатковим поштовхом до розвитку квантитативної лінгвістики (лінгвостатистики) стає Друга світова війна і необхідність дешифрування донесень ворожої розвідки. У 50-х роках XX ст. у зв'язку з необхідністю вирішити проблему машинного перекладу у Києві почали досліджувати статистичні методи в Інституті мовознавства АН УРСР під керівництвом проф.

В.І. Перебийніс. У вітчизняній лінгвістиці статистичні методи активно розробляли та пропагували проф. В.І. Перебийніс [Перебийніс, 2001] та проф. В.В. Левицький [Левицкий, 2007]. Сьогодні статистичні методи використовують для дослідження:

- фонетичного устрою мови та частоти появи звуків, букв, фонем;
- лексичного складу мови та укладання частотних словників;
- авторського та функціонального стилю, спрямовані на встановлення авторства творів;
- одиниць різних рівнів мови та встановлення їх кількісних характеристик;
- швидкості темпів та закономірностей розвитку та зміни мови;
- діалектів;
- типів мов;
- семантики мови.

Найширше кількісні методики використовуються при описі лексичного рівня мовної системи. Лінгвісти переконані, що лексичний ярус є системним, але це системність особливого роду. У лексиці цілісність і стійкість системи поєднується з автономністю частин (підсистем), що є характерним для імовірнісних систем.

Практичним результатом статистичного вивчення лексики є частотні словники, що відрізняються від звичайних лінгвістичних (тлумачних, орфографічних та інших) тим, що словникові одиниці розташовуються не тільки в алфавітному порядку, але і в порядку спадної частотності. У першому випадку це буде алфавітний частотний словник, а в другому – ранговий частотний словник. Частотні словники характеризуються наступними параметрами: обсяг тексту (число слововживань), об'єм словника словоформ, об'єм словника лексем. Першим частотним словником був словник Кедінга (1898). Протягом ХХ ст. укладено кілька сотень частотних словників та частотних списків для кількох десятків мов. Сьогодні частотні словники існують більш як для сорока мов.

Частотний словник української мови, створений колективом інституту мовознавства під керівництвом В.І. Перебийніс, є одним

з найкращих у світі та показує, що 51 українське слово є найуживанішим і покриває 33% тексту в 500 тисячному масиві художніх прозових текстів.

Кількісна методика стала більш ефективною з появою обчислювальної техніки. За допомогою формально-кількісних методів вивчається авторський ідіостиль – взаємозв'язок між мовними засобами та особливостями творчої позиції письменника, його погляду на світ, на навколишню дійсність. Визначення авторства за допомогою формально-кількісних і статистичних методів стимулювало пошук і виявлення характерних структур авторської мови.

Лінгвостатистичний експеримент є найбільш об'єктивним способом отримання даних та перевірки висунутої гіпотези. Однією з головних вимог до експериментального вивчення певного об'єкту є повторюваність, відтворюваність експерименту та отриманих даних. Основною метою експерименту є доведення суттєво чи несуттєво відрізняються ряди частот (фонем, морфем, слів, синтаксичних конструкцій), які отримують в ході експерименту. Дослідника може цікавити за рахунок яких факторів чи ознак існує відмінність між винайденими частотами. Під час експерименту не лише отримують певні кількісні характеристики досліджуваного об'єкту, які називають вибірковими частотами, а й доводять достовірність статистичних результатів за допомогою спеціальних лінгвістичних прийомів.

Експеримент поділяють на польовий та лабораторний. Польовий експеримент передбачає дослідження в умовах реального існування людей, а лабораторний відбувається в умовах лабораторії. Обидва методи мають як переваги, так і недоліки, оскільки, вивчаючи мовлення людей в реальних умовах їх існування, ми не можемо бути впевненими, що обираємо найтипівіший матеріал, з іншого боку, в лабораторії, ми не впевнені, що інформанти поведуться природньо.

Лінгвостатистичний експеримент складається з декількох етапів:

- Висунення та формулювання гіпотези на основі попередніх спостережень, певних теоретичних та практичних розробок. Зазвичай, у статистичних дослідженнях висувають *нульову гіпотезу*, тобто зворотну тій, яку треба довести. Статистичний аналіз може показати, що нульову гіпотезу треба відхилити, тоді приймають протилежну гіпотезу.

- З'ясування, які одиниці та у яких типах текстів / лексикографічних джерел будуть аналізуватись.

- Відбір даних.

- Обробка і статистичний аналіз отриманих даних шляхом їх зведення у таблицю та обробки за допомогою статистичних формул.

У перекладознавстві кількісні та статистичні методи можуть бути використані для визначення стратегій та прийомів перекладу, якщо існують декілька перекладів одного твору, для оцінки якості машинного перекладу, визначення тенденцій преференцій перекладачів та читачів.

Дискурсивний аналіз

Співвідношення мова і мовлення, мова і текст тісно пов'язані з поняттям дискурсу і дискурсивного аналізу. Залучення поняття *дискурсу* до аналізу мовного матеріалу дозволяє акцентувати увагу на антропологічно зумовленій семантиці мовлення, розглядати останнє у сукупності з екстралінгвальними, а саме, прагматичними, соціокультурними, психологічними факторами, оскільки дискурс має як лінгвальний, так і екстралінгвальний плани, та дослідити як конкретні мовні засоби використовуються в рамках певних стратегій та для досягнення конкретної мети. Актуальною залишається й задача опису окремих типів дискурсу, в межах яких змикається інтерес різних лінгвістичних теорій, а саме комунікативістики, лінгвопрагматики, лінгвокультурології, лінгвістики тексту і дискурсивного аналізу до проблеми декодування неочевидних смислів. Крім того, вивчення дискурсу включає зв'язки мови з дійсністю, що оточує людину та спонукує її спілкуватись для досягнення своєї мети.

З одного боку, дискурсивний аналіз є міждисциплінарною галуззю знань. З іншого боку, це методика лінгвістичного дослідження, яка вивчає мову в її конкретному контексті для виявлення того, як мова використовується для створення значень та здійснення різноманітних соціальних процесів. Як стратегія вивчення тексту та висловлень, **дискурсивний аналіз** включає комплекс методик, які дозволяють проаналізувати як лінгвальний, так і екстралінгвальний (суспільно-політичні обставини та культурно-історичні умови) параметри досліджуваного матеріалу. У Франції, де дискурсивний аналіз з'явився як науковий метод у 60-х роках ХХ століття, особлива увага приділялась ідеологічній, історичній та психоаналітичній складовим дискурсу. Дискурсивний аналіз дозволяє дослідити не лише мовні форми, а й оцінну інформацію, особистісні та соціальні характеристики комунікантів, їх фонові знання, комунікативні наміри, параметри соціокультурної ситуації.

У перекладознавстві дискурсивний аналіз фокусується на вивченні перекладу як акту комунікації в конкретному соціокультурному контексті із урахуванням таких аспектів, як ідеологія, влада та ідентичність та дозволяє висвітлити політичний та соціокультурний контексти діяльності перекладача.

Лінгвокультурологічний аналіз

Лінгвокультурологія вивчає взаємодію та взаємозв'язок культури і мови та відображає культурологічних бум останнього десятиліття ХХ століття. Серед базових понять лінгвокультурології необхідно виділити поняття культури, яке є в гуманітарних науках одним з фундаментальних та найбільш узагальнених. Культура характеризує життєдіяльність людини, групи та суспільства загалом, і є специфічним способом буття людини; вона охоплює особливості поведінки, свідомості, діяльності людини, речі, предмети, витвори мистецтва, знаряддя праці, мовні форми, символи та знаки.

Ядром культури є смисли та способи їх передачі. Предмет або вчинок стає культурним феноменом, якщо у нього з'являється смисл. Наприклад, сонце для всіх народів, що живуть у середніх

широтах, є символом тепла і добра. В арабських країнах сонце сприймається як зло. Таким чином, сонце не лише природне явище (натурфакт), а й продукт культури, який сприймається по-різному у різних культурах. Саме у порівнянні різних культур виявляються смисли. Щоб стати явищем культури смисл має себе проявити, матеріалізувати, об'єктивувати. Смисли реалізуються у культурних кодах – словах, символах, міфологемах, ідеологемах, стереотипах поведінки, ритуалах, знаках. Факт культури є єдністю ідеального та матеріального. Смисли, як правило, підсвідомі та ірраціональні. До свого ми звикаємо та не помічаємо, а в чужій культурі багато речей здаються дивними.

Ментальність є способом бачення світу та відрізняється від ідеології, бо залишається логічно не виявленою. Це той рівень суспільної свідомості, де думка не відокремлюється від емоцій, латентних звичок і прийомів свідомості. Це той мінімум духовного об'єднання народу, без якого неможлива організація суспільства. Ментальність народу актуалізується у найважливіших концептах мови.

Менталітет є категорією, яка відображує внутрішню організацію і диференціацію ментальності, склад розуму, душі народу; менталітети являють собою психо-лінгво-інтелекти різномасштабних лінгвокультурних спільнот. Як показує аналіз наукової літератури, під менталітетом розуміють деяку глибинну структуру свідомості, яка залежить від соціокультурних, мовних, географічних і інших факторів. Особливості національних менталітетів виявляються лише на рівні мовної, наївної, але не концептуальної картини світу.

Картина світу є унікальним суб'єктивним уявленням дійсності, яке включає в себе об'єкти як безпосередньої, так і опосередкованої дійсності, до якої відносяться такі компоненти культури, як міфи, легенди, релігійні вірування. Картина світу не є картиною, що зображує світ, це світ, який ми уявляємо як картину. Вона формується у кожного з нас під час соціалізації, оскільки відображує наївні уявлення про внутрішній світ людини та зовнішній світ, накопичені десятками поколінь. В силу цього вона стає надійним поводитирем у світі. Мовна картина світу є

сукупністю знань про світ, які зафіксовані у лексиці, фразеології, граматиці, тобто це світ у дзеркалі мови, результат минулого того народу, до якого ми себе відносимо. У кожної нації свої «образи світу», які залежать від того, що стоїть за певними словами для носія мови.

Найбільш популярною методикою в лінгвокультурологічних дослідженнях є розроблений Е. Бенвеністом (1971) **концептуальний аналіз**, ядром якого є семантична реконструкція, що базується на вивченні сукупності контекстів, де вживається досліджувана одиниця. Методика дозволяє дослідити зв'язок семантики і культури. Зіставлення сукупності слововживань лексем, що реалізують певний концепт, з подальшою інтерпретацією смислових відмінностей у слововживанні дозволяє дослідити семантику лексем та місце концепту у певній картині світу. Лінгвокультурологи розглядають особливості об'єктивації концептів в ономасіологічному аспекті на матеріалі лексики, фразеології, паремій.

Лінгвокультурологічний аналіз є методом дослідження, який поєднує в собі елементи лінгвістики та культурології, досліджуючи, як мова та культура взаємопов'язані та впливають одна на одну. Цей підхід акцентує увагу на тому, як культурні концепти та значення відображаються в мові і як мова, своєю чергою, формує культурні ідентичності та сприйняття. Лінгвокультурологічний аналіз спрямований на вивчення мовних одиниць (слів, виразів, фраз) у контексті культурних значень, традицій і соціального досвіду носіїв мови. Він досліджує, як мовні форми передають культурну інформацію і як вони пов'язані із соціальними та історичними контекстами суспільства.

Домінантний аналіз базується на припущенні, що серед частотних слів присутні лексеми, які позначають доміанти мовної картини етносу, соціальної групи та індивіда, й полягає в виявленні, аналізі та описі найбільш частотних знаменних слів в аспекті мовної картини світу. Ефективним аналіз є в рамках зіставного методу.

Кластерний аналіз – лексикографічний опис всіх лексем, що входять до кластеру з паралельним встановленням всіх зв'язків

кожного слова з іншими словами кластера. Кластер є сегментом певного інформаційного поля, фрагментом картини світу, який репрезентується певною сукупністю лексем різної частиномовної приналежності.

Методика стискання конкордансу передбачає врахування всіх вживань аналізованого слова в межах певного корпусу текстів. Конкорданс стискають, залишаючи найважливіші, актуальні для певного тексту зв'язки слова, що описується з іншими словами цього тексту. Словникова стаття як результат стискання конкордансу є деяким метатекстом, зміст якого проливає світло на семантику аналізованого слова з позицій мовця, який вживає слово.

Методика аплікації словникових статей дозволяє зіставляти лексеми у випадку чіткої структури кожної словникової статті методом накладення, своєрідної аплікації статей. Зіставлення є можливим не лише на рівні лексем, а й на рівні кластерів та є операційною процедурою з високим ступенем надійності. Методика є унікальним способом виявлення та представлення етнічної ментальності.

Культурний поворот у перекладознавстві сприяв залученню до перекладознавчих досліджень методик лінгвокультурології. Лінгвокультурологічний аналіз у перекладознавстві фокусується на вивченні того, як культурні аспекти впливають на процес перекладу та сприйняття перекладеного тексту, як культурні значення, традиції та норми впливають на вибір перекладача та інтерпретацію тексту. Цей підхід дає змогу враховувати не тільки лексичні та граматичні особливості, а й культурні контексти, значення та концептуальні відмінності між мовами та культурами.

Мова і стать: проблеми і перспективи

Стать комуніканта є одним із соціально-психологічних чинників, вплив яких на комунікативну поведінку людини цікавить сучасних мовознавців. Термін *тендер*, запозичений із соціальних наук, в західному мовознавстві позначає комплекс соціальних, культурних і психологічних явищ, співвідносних зі статтю індивіда. Гендерний аналіз дістав значного розвитку в

британській і американській лінгвістиці [Adler, 1978; Cameron, 1995; Coats, 2016; Lakoff, 1975, 2004; Eckert P., McConnell-Ginet, 2003]. До 1990х років проблема кореляції статі індивіда та мовленнєвої поведінки майже не розроблялася в українському мовознавстві. Останніми десятиліттями роботи у цьому напрямі значно активізувалися [див., напр, Борисенко, 2014; Журенко, 2019; Козачишина, 2020; Мартинюк, 2006; Маслова, Жуков, 2016; Топчій, 2020; Чуєшкова, 2018].

Зв'язок фактору статі з мовою почали вивчати в античності при осмисленні категорії граматичного роду. Найдавнішою і тривалий час єдиною гіпотезою про причини появи й функціонування в мові категорії роду була символіко-семантична теорія, що базувалася на співвіднесенні природної біологічної категорії *sexus* із граматичною категорією *genus*. Прихильники цієї гіпотези вважали, що граматичний рід виник під впливом наявності людей різної статі. Для пояснення екстралінгвальної вмотивованості категорії роду дослідники покладалися на свій немовний досвід, у чому виражалася суб'єктивність поглядів на проблему роду. Це, в свою чергу, призвело до появи оцінки в інтерпретації категорії роду: чоловічий рід виявлявся головним через приписування іменам, що належали до нього, семантичної сили, активності, енергії. Імена жіночого роду, навпаки, характеризувалися пасивністю, підпорядкованістю. Таким чином, соціальна реальність екстраполювалася на мову [Borneman, 1986, 147].

Наступний етап інтересу до особливостей мовленнєвої поведінки, що замулюються статтю, – спостереження європейців, що відвідали Малі Антильські острови в XVI столітті. На думку мандрівників, чоловіки й жінки розмовляли на різних мовах. Більш пізні дані, датовані XVII століттям, дозволили припустити, що відзначені відмінності в мовленні чоловіків і жінок виявлялися тільки на лексичному рівні й були наслідком змішування мов двох груп: карибської й аравакської [Trudgill, 1984, 79-80].

Уперше ж стать як соціальний фактор, що зумовлює вербальне варіювання, привернула увагу лінгвістів на початку XX століття. Дослідження примітивних мов, зокрема мови індіанців

яна Е. Сепіром, показало, що в мові, яка не має граматичної категорії роду, існує певна група дієслівних основ, що відносяться винятково до чоловічої чи жіночої діяльності; інші дієслова мають дві форми: повну (чоловічу) і усічену (жіночу). При цьому чоловічі форми вживалися, коли обидва співрозмовники були чоловіками, жіночі форми – якщо одним зі співрозмовників була жінка. Це дозволило досліднику припустити, що жіночі форми відбивали більш низький статус жінки в даному суспільстві, а розбіжності у висловлюваннях чоловіків і жінок ґрунтовані лише на соціальних факторах [Sapir, 1929]. Таким чином, ще на початку ХХ століття робиться спроба пов'язати розбіжності у комунікативній поведінці чоловіків і жінок з їхніми статусними характеристиками.

Проблема розбіжностей у висловлюваннях англійців, зумовлених статтю, була порушена О. Єсперсеном [Jespersen, 1964, 237-254], який включив у своє дослідження усі відомі на початку ХХ століття, але не підкріплені емпіричними дослідженнями, стереотипи жіночого мовлення, які відбивали погляд автора на місце й роль жінки в сучасному йому суспільстві.

Серед особливостей висловлювань жінок було виділено: 1) більш бідний, порівняно з чоловічим, вокабуляр, що включає ядерну частину словника й модні слова, евфемізми; 2) уживання завуальованих висловлювань; 3) їхня непослідовність [Jespersen, 1964, 245]. Вищезазначене дослідження О. Єсперсена було першою спробою лінгвістичного аналізу гендерних характеристик англійського суспільства. Водночас воно зафіксувало в лінгвістичній літературі стереотип жіночої комунікативної поведінки, що існував в англійському суспільстві на початку ХХ століття.

Кількісні дослідження спонтанного мовлення чоловіків і жінок, проведені в США [Fasold, 1972; Labov, 1972; Levin, Crockett, 1966; Shuy, Wolfram, 1967; Wolfram, 1969], показали, що вживання певних фонетичних і граматичних варіантів характеризується розбіжностями, зумовленими статтю інформанта. Такого ж висновку дійшли британські мовознавці [Macaulay 1978; Romaine, 1978; Elyan et.al, 1978; Trudgill, 1972; Trudgill, 1974]. Найбільш загальний результат згаданих вище

досліджень полягає в тому, що порівняно з чоловіками того ж віку, рівня освіти й соціального стану жінки частіше вживають варіанти, наближені до нормативного стандарту. При цьому зниження кількості ненормативних мовних варіантів відбувається при переході від неофіційної ситуації спілкування до офіційної. Така відмінність у показниках призводить до гіперкоректності жіночої вимови [Milroy, 1978, 34-36]. Жінки кожного соціального прошарку вживають більшу кількість нормативних варіантів, ніж чоловіки того ж соціального походження, і таку ж їхню кількість, як чоловіки вищого соціального статусу. У свою чергу, чоловіки використовують таку ж кількість нормативних варіантів, як і жінки соціального прошарку, за рангом нижче. Найбільший розрив у кількісному вживанні нормативних варіантів спостерігається для жінок між нижнім прошарком середнього класу і верхнім шаром робітничого класу, для чоловіків – між верхнім і нижнім прошарком середнього класу [Macauley, 1977, 31-40]. Перехід до нормативних варіантів в офіційній ситуації спілкування чіткіше виявляється у жінок нижнього шару середнього класу.

Починаючи з 90-х років ХХ століття з'являються праці, в яких досліджуються гендерні стратегії пісенного дискурсу на матеріалі української мови [Панасенко, 2002]. Фонетичну диференціацію мовлення розглядають на матеріалі англійської [Петренко, 2000] мови. Аналіз гендерно зумовлених комунікативних стратегій та тактик має місце у роботах різних дослідників [Борисенко, 2007; Мартинюк, Пищикова, 1998].

Щодо методологічних основ дослідження гендеру в західному мовознавстві, варто зазначити, що у другій половині ХХ століття в ході розвитку феміністської лінгвістики чітко виділилися три підходи до проблеми гендерних розбіжностей: 1) чоловічого домінування, 2) соціокультурний і 3) перформативний підхід. Хронологічно першим є підхід *чоловічого домінування* (*dominance approach*), прихильники якого вважають, що оскільки жінка в сучасному західному суспільстві перебуває в залежному від чоловіка становищі, це виявляється в її висловлюваннях [Lakoff, 1973; 1975; 1977].

Прихильники цієї точки зору запевняють, що існує так зване *жіноче мовлення*, котре простежується на фонетичному, лексичному і синтаксичному рівнях у мовленні більшості англomовних жінок і відсутнє в більшості чоловіків [Lakoff, 1973, 45-79]. На фонетичному рівні в *жіночому мовленні* виділяється традиційна й наближена до стандарту вимова, іноземний акцент, перевага висхідним хезитаційним тонам. На лексичному рівні виявлені такі особливості:

- специфічний вокабуляр, що включає такі теми, як мода, кулінарія, дизайн;
- уживання кваліфікаторів-інтенсифікаторів, що підсилюють оцінку, й модераторів, які позначають приблизність оцінки;
- слова, що виражають сильні позитивні емоції;
- епістемічні модальні форми;
- надлишкові форми ввічливості;
- евфемізми.

На синтаксичному рівні виділяються розділові запитання, прохання і відповіді на запитання у формі запитань. Таким чином, до характерних рис *жіночого мовлення* відносять такі особливості, що демонструють невпевненість жінки в собі, прагнення догодити співрозмовнику, що відбиває підлеглий статус жінки в суспільстві й пояснюється ставленням чоловіків до жінок як до маргінальної групи, котра перебуває поза межами тієї сфери, де приймаються рішення [Lakoff, 1973, 45-46].

Найрадикальніші прихильники підходу чоловічого домінування вважають мову продуктом, створеним чоловіками й для чоловіків, що ускладнює жінкам адекватно виражати свої думки [Spender, 1985, 14]. У руслі підходу домінування аналізуються, як правило, ситуації різностатевої комунікативної взаємодії, де порівняння поведінки чоловіків-мовців і жінок-мовців проводиться з погляду співвіднесення їхнього статусу в суспільстві. Вивчення особливостей вербального спілкування дозволяє провести паралель між різностатевою (коли учасниками спілкування є чоловік і жінка) й асиметричною комунікацією (тобто такою, в якій комуніканти перебувають на різних сходах

соціальної драбини). При цьому чоловік розглядається як комунікант, що контролює хід спілкування [O'Barr, Atkins, 1980, 94]. Відповідно, робиться висновок, що стать чоловіків функціонує як фактор, що визначає їх домінуючий статус [West, 1984, 87-106].

Прихильники підходу чоловічого домінування розглядають ієрархічну природу відносин між чоловіками та жінками як першочерговий фактор, який призводить до розбіжностей у поведінці комунікантів, пов'язуючи підпорядкування з жіночою позицією і домінування з чоловічою. Найбільша вада цього підходу полягає в розгляді чоловіків і жінок як гомогенних груп, розбіжності всередині яких ігноруються, при цьому переоцінюється значення фактору статі серед інших екзистенційно значимих параметрів індивіда.

Прихильники *соціокультурного підходу* (socio-cultural approach) проводять аналогію між статтю і етнічним фактором. Спираючись на дослідження Дж. Гамперця, який вважає, що соціокультурне нерозуміння виникає при спілкуванні представників різних мовленнєвих культур [Gumperz, 1978, 393-409], Р. Боркер і Д. Мальц виділяють не психологічні чи соціальні розбіжності, хоча їхнє існування й визнається, а культурні розбіжності між статями [Borker, Maltz, 1982, 201]. Відповідно до такої позиції чоловіків й жінок відносять до різних соціолінгвістичних субкультур, існування яких пояснюється сегрегацією статей у дитинстві й отрочстві, що, в свою чергу, спричиняє розбіжності між чоловіками й жінками в способі організації, ведення й інтерпретації дружньої комунікативної взаємодії [Borker, Maltz, 1982, 213]. Прихильники цієї точки зору виступають проти традиційних культурних цінностей, таких як сім'я, вважаючи, що остання нав'язує людям традиційні стереотипи та моделі поведінки.

Цей підхід популярний у середовищі феміністів, оскільки дозволяє відійти від негативної характеристики комуніканта жіночої статі, що надається їй у підході чоловічого домінування, і найчастіше використовується для пояснення особливостей жіночої поведінки під час одностатевого спілкування, коли акцент роблять

на дружньому характері і взаєморозумінні, що панує в одностатевому спілкуванні [Coats, 1989, 94-121].

Критики соціокультурного підходу [Cameron, 1995, 39;] вказують на те, що не існує достатньої кількості емпіричних досліджень, які б демонстрували соціокультурне нерозуміння як результат спілкування представників протилежних статей. Крім того, наявність розбіжностей у комунікативній поведінці, обумовлених статтю мовця, не обов'язково припускає труднощі в інтерпретації комунікативної поведінки представників протилежної статі.

Крім того, в середовищі феміністів зустрічається критика обох точок зору, тому що для них характерна постановка проблеми про особливий та маргінальний характер жіночих висловлювань, у зв'язку з чим недостатня увага приділяється аналізу комунікативної поведінки чоловіків [Johnson, 1997, 10-11]. Протиставлення комунікативної поведінки чоловіків і жінок не враховує подібностей у комунікативній поведінці статей, не розглядає варіювання комунікативної поведінки в зв'язку зі статтю адресата і контекстом ситуації, цілком зосереджуючи увагу на статі адресанта [Cameron, 1998, 444]. До уваги береться лише один фактор: соціальна нерівність статей у першому випадку і соціокультурні розбіжності в другому.

У руслі постмодерністської філософії Д. Камерон [Cameron, 1992; 1995] і Дж. Коутс [Coats, 1997, 107-129, 2016] застосували *перформативний підхід* (performing approach), відповідно до якого комунікант обирає лінгвістичні засоби, щоб створити певний образ мовця. Якщо в соціолінгвістичній традиції вважається, що комунікативна поведінка індивіда є наслідком його соціального статусу, то прихильники перформативного підходу виходять з того, що комунікативна поведінка конструює соціальний статус індивіда. Таким чином, у вербальному спілкуванні людина використовує свої висловлення, щоб маніфестувати гендер [Johnson, 1997, 8-26]. Саме цей постулат дозволяє феміністам говорити про конструйований характер гендеру, тобто вважати головною ознакою статі не фізичні відмінності між чоловіками та

жінками, а відмінності в поведінці індивідів, які за своїм бажанням конструюють, а значить, і визначають свою стать.

На думку прихильників перформативного підходу розуміння того, що людина маніфестує свій ґендер у вербальній комунікації дозволяє виявити, що вважається придатним і не придатним для комунікативної поведінки протилежних статей, які норми обмежують ґендерно зумовлену комунікативну поведінку і як з'являються її стереотипи в соціумі [Stokoe, 1998, 218]. Як указує Д. Камерон, різні комунікативні стратегії формуються в певних соціальних контекстах і спрямовані на розв'язання різних завдань спілкування [Cameron, 1995, 40]. Таким чином, прихильники перформативного підходу не розглядають ґендер як єдиний фактор, що стимулює поведінку комунікантів, а визнають його взаємодію з іншими соціальними характеристиками й ситуацією спілкування.

Дослідження проблеми мова і стать є досить актуальним в сучасному мовознавстві, коли стать розглядають як один із параметрів, що впливають на поведінку комуніканта в процесі спілкування.

У перекладознавстві існує інтерес до того, яким чином стать перекладача впливає на процес інтерпретації вихідного тексту та його переклад.

Сучасні соціолінгвістичні розвідки

Наразі немає сумнівів, що мова з'являється та розвивається у суспільстві, обслуговує це суспільство і є соціальним явищем. За допомогою мови накопичуються, зберігаються та передаються знання. Мова впливає на суспільство, в якому функціонує. Літературна норма впливає на сферу побутового спілкування, підвищує культурний рівень мовців. Неологізми, які відтворюють реальність, що розвивається, допомагають людям точніше виражати свої почуття. З іншого боку, розвиток суспільства, ті зміни які в ньому відбуваються впливають і на саму мову. Саме тому зв'язки мови та суспільства, їх взаємний вплив цікавили лінгвістів з давніх часів.

Сьогодні соціолінгвістика як галузь мовознавства досліджує мову у її зв'язку із суспільством, яке вона обслуговує. Хоча соціальне дослідження мови почалося ще у Давній Греції, особливий розквіт соціолінгвістичних розвідок почався у 50-60-х роках ХХ століття, коли стало можливим, особливо у США провести великі емпіричні дослідження мовлення представників непривілейованих верств населення, а саме представників робітничого класу та афро-американської спільноти з метою поліпшення освітньої політики [Labov, 1972; Fasold, 1972].

Наразі соціолінгвістика фокусує свою увагу на залежності мовлення людини від її приналежності до певного прошарку суспільства, її вікових, ґендерних, освітніх та інших демографічних характеристик; мовній варіативності, мовній політиці та мовному плануванні, діалектному розмаїтті мови, комунікативній поведінці та типах комунікативної ситуації спілкування.

Соціолінгвістика аналізує функції мови у суспільстві (як загальні функції, так і часткові – соціальні), форми існування мови, сфери спілкування та форми існування мови, функціональну стратифікацію мови, мовні ситуації, методи і прийоми соціолінгвістичного дослідження мов, коли дослідник відштовхується від мови і рухається до соціальної структури суспільства або навпаки.

В американській соціолінгвістиці були глибоко розроблені проблеми співвідношення мовної норми та мовленнєвої поведінки. Різноманітні дослідження мовлення афроамериканців та представників робітничого класу, проведені в США [див., напр., Shuy, Wolfram, 1969] показали, що певні мовні варіанти стають індикаторами, вживання яких корелює з приналежністю до певного класу або іншою статусною характеристикою мовця. Індикатор не має стилістичного варіювання, тобто його вживання не залежить від формального або неформального характеру ситуації спілкування. Індикатор стає маркером, якщо він має стильове варіювання, тобто вживається у формальній ситуації спілкування.

Стереотипи мовленнєвої поведінки з'являються, коли певні соціолінгвістичні маркери стають надбанням суспільної свідомості і асоціюються з певним прошарком суспільства. Вони демонструють уявлення людей про мовну норму, хоча, зазвичай, з нею не співпадають і є заснованими на мовленнєвих навичках попереднього покоління. Іншими словами, певні цінності, що асоціюються у суспільстві з представниками певного класу, переносять на мовні варіанти, які вживають представники цього класу. Ці варіанти вважаються престижними і представниками інших класів, особливо нижчих за статусом, і вживання мовних престижних форм підвищує статус мовця [Bell, 2014].

Серед проблем, які розробляються соціолінгвістами, статусна чутливість мовця. Емпіричні дослідження П.Траджила (Традгіла), С.Ромейн, Р.Макаулея показують, що людина не завжди впевнена в тому, що її статус може бути виражений за допомогою займаної посади, походження і рівня освіти [Trudgill, 1978; Romaine, 1978; Macculey, 1972]. Певні лінгвістичні змінні можуть ставати об'єктом соціального впливу, коли соціальні цінності пов'язуються з лінгвістичними параметрами. Якщо деяка група мовців уживає певний мовний варіант, то соціальні цінності, що пов'язуються з цією групою, переносяться на цей варіант. Таким чином, уживання нормативних або престижних варіантів вимови, інтонаційних зразків пояснюється прагненням усталити свій статус мовними засобами, а також чутливістю комунікантів до соціального тиску. З погляду ставлення інформантів до нормативних мовних варіантів, показовим є самооцінний тест, у ході якого виявляється, що інформанти не завжди адекватно прогнозують своє вживання нормативних форм [Macculey, 1973; 2001; 2005].

В англomовному суспільстві вживання вернакулярних (ненормованих) мовних варіантів традиційно асоціюється з висловлюваннями представників робітничого класу, що відкидають стандартні форми і віддають перевагу регіональним діалектам. Комунікативна поведінка робітників, як і деякі інші аспекти їхньої культури, в англomовному суспільстві асоціюються з маскуліністю. Наприклад, така характерна риса поведінки

робітничого класу як грубість, водночас, досить широко визнається бажаною чоловічою характеристикою.

Британські соціолінгвісти, зокрема Мілрой, розробляють *соціолінгвістичне поняття мережі*, під якою розуміють структуру використання каналу комунікації між окремими членами групи. У сільській громаді й традиційній робочій спільноті всі індивіди знають один одного і виявляються інтегрованими в щільну мережу, що функціонує як механізм, який насаджує норми поведінки, а якщо йдеться про мову, то мовну норму. Для робітничого класу такою нормою є вживання вернакулярних (ненормативних) форм. У традиційній робочій спільноті діяльність чоловіків і жінок значно різниться, тому й існує чітка ґендерна поляризація. Чоловіки, що належать до мереж високої щільності (працюють і відпочивають разом), демонструють уживання великої кількості ненормативних форм, тоді як жінки, що належать до менш щільних мереж (не працюють разом), уживають їх меншу кількість. Таким чином, комуніканти, інтегровані в щільні мережі робочої чи сільської громади, зазнають сильного утиску з її боку і демонструють високу частотність уживання вернакулярних форм. Комуніканти, слабо інтегровані в громаду, демонструють низький відсоток їх уживання [Milroy, 1978; 2008].

Соціальні зміни, що надають представникам робітничої спільноти, особливо жінкам, можливість працювати в освіті, торгівлі, обслуговуванні, призводять до зміни мовного вживання. Тенденція до нормативного вжитку може бути зумовлена інтересами їхньої виробничої діяльності, а, значить, бути наслідком статевого поділу праці.

Таким чином, сучасна соціолінгвістика переймається проблемами мовного варіювання, яке зумовлене соціальними причинами.

Соціолінгвістичні методика розділяють на методи збору матеріалу; його обробки та оцінки достовірності даних. Збір матеріалу здійснюється за допомогою анкетування, опитування, спостереження, аналізу письмових джерел. Обробляють матеріал використовуючи статистичні методи, а перевіряють валідність отриманих результатів за певними критеріями.

У перекладознавстві досліджуються соціокультурні характеристики вихідної та цільової культур, відмінності у рівнях ввічливості, залежності мови від соціального статусу мовця. Діалекти та соціолекти вихідної мови, що мають унікальні характеристики, потребують окремої уваги у перекладі, де передати їх маже неможливо.

Організація емпіричного дослідження з перекладознавства та оформлення його результатів

Основна вимога до наукової роботи полягає в тому, що поставлені мета та завдання мають бути конкретними, витікати з сучасного стану досліджуваного питання та ґрунтуватись на аналізі відповідних теоретичних робіт у вітчизняному та закордонному перекладознавстві і в суміжних галузях.

Для науковця початківця важливим є питання, з чого почати та як організувати роботу над темою розвідки. Зазвичай, починають з ознайомлення з рівнем вирішення проблеми та актуальністю теми. Для цього вивчають роботи провідних фахівців галузі, існуючі теорії, які можуть в подальшому стати методологічною основою дослідження. Аналіз останніх робіт з обраної проблематики дозволяє виявити, які саме характеристики явища є досконально описаними, а які потребують додаткового дослідження, як розширився спектр проблематики у вивченні зазначеного феномену за останній час. Важливим є усвідомлення місця та значення досліджуваної проблеми у різних перекладознавчих та мовознавчих течіях і напрямках для створення часткових теорій перекладу та розбудови перекладознавства, в цілому.

Якщо певні теми взагалі не висвітлюються у сучасному перекладознавстві, то це свідчить про те, що вони наразі не є актуальними. Актуальність обраної теми визначається, з одного боку, рівнем інтересу до неї фахівців, а з іншого боку, тим фактом, що нерозв'язаною залишається низка проблем, пов'язаних з розробкою зазначеної теми. Крім того, актуальність теми передбачає її корисність для сучасного стану теорії перекладу. Про актуальність теми можемо говорити, коли обране для дослідження

явище є частотним, типовим та розповсюдженим. Вивчення такого явища буде сприяти розбудові теорії перекладу. Важливим моментом у встановленні актуальності теми є посилання на тих дослідників, які займаються її розробкою. Недостатнє висвітлення праць попередників під час встановлення актуальності розвідки свідчить про відсутність ерудованості дослідника у певній галузі або про його наукову недоброчесність.

Розглянемо конкретні способи представлення актуальності у вступі до кваліфікаційних робіт різних рівнів на прикладі досліджень вітчизняних перекладознавців. Наприклад, актуальність перекладознавчої розвідки визначається упровадженням уніфікованого підходу до вивчення творчості як провідної категоріальної властивості перекладу (див., напр., Ребрій, 2014), зумовлюється необхідністю реалізації певного (соціокультурного, корпусного, гендерного, дискурсивного) підходу до визначення перекладних закономірностей (див., напр., Засекін, 2020); подальшої розбудови міждисциплінарного підходу у сучасному перекладознавстві (див., напр., Статівка, 2018); антропоцентричною скерованістю сучасного перекладознавства на вивчення лінгвокогнітивних структур мислення (Молчко, 2015), пошуків та поглиблення наукового інтересу до досліджень певного напрямку, стратегій, процедур перекладу. Про актуальність перекладознавчої розвідки свідчить її суголосність вітчизняним та закордонним перекладознавчим студіям, які займаються вирішенням проблеми, заявленої у роботі.

Поставлена в роботі мета направлена на встановлення певних закономірностей, стратегій, способів, характеристик перекладу мовних та мовленнєвих явищ цільового тексту. У меті може бути зазначений лінгвістичний підхід (когнітивний, гендерний, культурологічний) з позицій якого проводиться дослідження. Наприклад, встановити психолінгвальні закономірності англо-українського перекладу художніх творів у зіставленні з текстом-джерелом – Д-закономірності та психолінгвальні закономірності перекладу на основі зіставлення оригінальних українських творів з перекладними творами цією ж цільовою мовою – Ц-закономірності (Засекін, 2020). Метою роботи

може бути здійснення комплексного перекладознавчого аналізу відтворення артлангів українською мовою на основі таких методологічних інструментів, як перекладацький контекст (за рахунок якого вирішується проблема повноти аналізу) та перекладацька стратегія (за рахунок якої вирішується проблема повноцінності та системності запропонованих перекладачами рішень) [Ребрій, 2017]; встановлення реальних й оптимальних стратегій і способів перекладу фонографічних стилізацій англійських мовленнєвих аномалій українською мовою шляхом виокремлення чинників їхньої перекладності / неперекладності [Статівка, 2018] або встановлення основних перекладацьких стратегій відтворення конфронтації в сучасному американському дискурсі українською мовою [Севастюк, 2024].

Мета передбачає розв'язання низки завдань, які, в свою чергу, окреслюють план дій науковця. Завдання можуть включати уточнення, розкриття та розмежування основних понять розвідки, класифікацію досліджуваних явищ вихідного тексту та способів їхнього відтворення в цільовому тексті, встановлення специфіки використання способів перекладу; висвітлення особливостей лінгвокультурологічного / лінгвокогнітивного / соціокультурного підходу до дослідження перекладу.

Об'єктом розвідки виступає певне явище, предметом – його характеристики та властивості. Наприклад, якщо об'єктом дослідження є концепти ЖІНКА та ЧОЛОВІК як втілення уявлень про гендерну ієрархію в оригіналах романів М. Мітчел і Дж. Голсуорсі та їхніх перекладах, то предметом розвідки виступають лексико-граматичні та стилістичні особливості відтворення концептів ЖІНКА та ЧОЛОВІК у зазначених перекладах [Бідна, 2012].

Новизна роботи може мати різні аспекти, а саме, уточнення центральних понять у світлі нових даних науки, удосконалення методик дослідження, подолання труднощів, з якими не впорались попередні дослідники.

Достовірність результатів розвідки забезпечується достатнім об'ємом фактичного матеріалу, відповідністю обраних методик об'єкту та предмету дослідження. Теоретичне значення

дослідження спирається на той факт, що воно є внеском у вирішення проблем конкретних галузей перекладознавства та мовознавства. Практичне значення роботи полягає у можливості використання її результатів та ілюстративного матеріалу у викладанні обов'язкових освітніх компонент перекладознавчого, мовознавчого та зіставного циклів, для підготовки спецкурсів з художнього перекладу, лінгвокультурологічних, прагматичних, соціолінгвістичних проблем перекладу, для укладання двомовних словників.

Методи дослідження визначаються метою, завданнями, об'єктом і предметом наукової розвідки, ґрунтуються на комплексному підході до аналізу певного явища та мають на меті полегшити процес отримання результатів, забезпечити їх валідність. Провідними методами перекладознавчої розвідки є загальнонаукові гіпотетико-дедуктивний метод, за допомогою якого формулюється гіпотеза розвідки; методи аналізу та синтезу, що дозволяються виробити на основі існуючих перекладознавчих теорій власні дослідницькі моделі та методики їхньої верифікації; метод зіставного (порівняльного) аналізу, використаний для зіставлення мовних одиниць у вихідному та цільовому текстах та встановлення певних відповідностей у перекладі.

Матеріалом перекладознавчої розвідки, зазвичай, слугують оригінальні друковані, електронні тексти вихідною мовою та їхні перекладу цільовою мовою. У дослідженнях аудіовізуального перекладу матеріалом виступають відео ряди. Додатково залучаються тлумачні словники вихідної та цільової мов, лінгвокраїнознавчі словники, енциклопедії та довідкова література. За необхідності використовується опитування інформантів, яким ставляться питання прямого перекладознавчого характеру з метою виявлення їхньої оцінки перекладів.

Якщо матеріал дослідження піддається кількісним обрахункам, використовують поняття генеральної сукупності. Остання складається з об'єктів, що підлягають аналізу і об'єднуються певними кількісними та якісними характеристиками. Об'єм генеральної сукупності залежить від

об'єкту дослідження. Так, для дослідження певних характеристик перекладу англomовної прози ХХ століття генеральною сукупністю слугує вся англomовна проза, написана протягом ХХ століття. Якщо ж нас цікавлять способи перекладу мовних явищ у творах окремого автора, то генеральною сукупністю будуть всі твори цього автора.

До матеріалу висувається ряд вимог, що пов'язані з організацією вибірки. Перш за все матеріал має бути однорідним. Найбільшою однорідністю відрізняються тексти певного функціонального стилю та окремого автора. Проте певні відмінності існують і в межах стилю, наприклад, в науковому стилі існують суттєві відмінності між філологічним та математичним стилями. Тематична обмеженість текстів є важливою при дослідженні наукових та публіцистичних текстів.

Якщо говорити про художню прозу, то однорідними будуть тексти авторів, що належать до однієї школи або літературної течії, тобто однорідність забезпечується жанровою обмеженістю текстів. Відповідно найбільш однорідними будуть тексти одного автора. Якщо ж дослідження має на меті дослідити відмінності у способах відтворення різних функціональних стилів, то неоднорідність текстів обумовлюється метою аналізу. У такому випадку публіцистичні, наукові та художні тексти обирають у рівному співвідношенні або художніх текстів беруть у два-три рази більше за інші. Однорідність вибірки забезпечується також часовими межами обраного матеріалу, оскільки переклади виконані з інтервалом у декілька десятків років несуть на собі відбиток тих змін. Які відбулися у цільовій мові протягом цього часу.

Іншою важливою умовою, що висувається до матеріалу дослідження є репрезентативність вибірки, яка максимально точно моделює якісні та кількісні характеристики генеральної сукупності та забезпечується правильним підбором матеріалу та рівномірним його розподілом по генеральній сукупності.

Вибірка може бути організована певним чином. Суцільна вибірка передбачає фіксацію всіх випадків появи певного явища у тексті, словнику. У тих випадках, коли неможливо шляхом

суцільної вибірки проаналізувати досліджуваний матеріал, тобто генеральна сукупність є занадто великою, з останньої обирають одиниці за іншими принципами.

Механічна вибірка забезпечує розподіл одиниць, що досліджуються рівномірно по генеральній сукупності. Практика показує, що це основний спосіб організації вибірки, коли елементи для аналізу обираються у певному порядку, який визначає сам дослідник. Наприклад, якщо вибірка формується на базі словника ідіом, то обирається кожна п'ята ідіома. Кластерний спосіб організації вибірки стосується не одиниць, що аналізуються, а відрізків текстів, з яких їх отримують. Наприклад, досліджувані одиниці обираються з кожної п'ятої сторінки твору. Зональна вибірка є певною зоною генеральної сукупності, наприклад, твори одного жанру чи одного автора. Довільна вибірка дозволяє обирати одиниці для аналізу навмання.

Оформлення результатів наукового дослідження відбувається відповідно до вимог, які визначає конкретний ЗВО, а робота має певну композицію. Кваліфікаційне дослідження складається з титульної сторінки, переліку умовних скорочень та позначень, вступу, двох або трьох розділів з висновками до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел та списку джерел ілюстративного матеріалу.

У вступі обґрунтовується вибір теми дослідження, її актуальність, розкривається сутність і стан досліджуваної наукової проблеми, визначається мета, завдання, об'єкт, предмет роботи, описується методологічна основа розвідки, матеріал і методи дослідження, висвітлюється його новизна, теоретичне і практичне значення, подаються дані про публікації та апробацію результатів дослідження, презентуються положення, що виносяться на захист.

Зазвичай кваліфікаційна робота другого (магістерського) рівня вищої освіти складається з двох або трьох розділів, які діляться на параграфи, у яких можуть бути виділені декілька підпунктів. Параграфи починаються з повідомлення про те, чому вони присвячені, а закінчуються висновками. Наявність висновків в кінці кожного параграфу полегшує формулювання висновків до розділу та загальних висновків.

У першому розділі описується методологічна база дослідження, його дослідження, визначаються основні його поняття та уточняється термінологічний апарат, систематизуються підходи до аналізу досліджуваного явища. У другому та третьому розділах аналізується досліджуване явище.

Кожен з розділів закінчується висновками з розділу, які відображують матеріал розділу. Висновки не мають посилань і не презентують матеріал, який не був описаний в розділі.

У загальних висновках підводяться підсумки проведеного дослідження та окреслюються перспективи подальших розвідок у руслі обраної тематики.

Список використаних джерел укладається в алфавітному порядку, спочатку перераховуються джерела надруковані українською мовою, потім – латиницею. Джерела повинні мати інформацію про місто, видавництво, рік видання та кількість сторінок. Наразі оформлення списків літератури відбувається відповідно до ДСТУ 8302:2015.

Якість оформлення роботи пов'язана із володінням метамовою дослідження. Під останньою розуміють мову, що використовується для опису іншої мови. Метамова перекладознавства включає термінологію перекладознавства та мовознавства, постулати загальної лінгвістики, загальнонаукову лексику, буквену символіку та графіку. Термінологічний апарат перекладознавства та лінгвістики є недосконалим, оскільки існує декілька систем термінів, що пояснюється існуванням великої кількості шкіл та напрямів у сучасному перекладознавстві та мовознавстві. Як наслідок існує синонімія термінів, наприклад, прагмалінгвістика та лінгвопрагматика. Інша проблема пов'язана з тим фактом, що різні школи вкладають різне значення у певний термін, що викликає необхідність уточнювати, що саме дослідник має на увазі.

Буквена символіка поділяється на традиційну та індивідуально-авторську, яка використовується відповідно до мети та завдань дослідження. Буквені аббревіатури, тобто скорочення термінологічних словосполучень є досить поширеними у сучасних розвідках, оскільки економлять час, місце і спрощують

сприйняття тексту. З іншого боку, занадто довгі аббревіатури (більше трьох букв) утруднюють сприйняття. Загальне правило використання скорочень полягає в тому, що всі вони відображаються у списку скорочень і пояснюються під час першого вживання в дужках після повного терміну: вихідний текст (ВТ).

Таблиці та графіки дозволяють зробити результати дослідження більш унаочненими і можуть бути дуже ефективними як у кваліфікаційній роботі, так і під час захисту кваліфікаційної роботи.

Проблемні питання

1. Традиційно діяльність героя детективів А.К. Дойля Шерлока Холмса асоціюється з *дедуктивним методом*, який дозволяв йому розкривати найскладніші злочини. Проте останнього часу з'явилася думка, що Холмс не користувався дедукцією. Що дало ґрунт для такої точки зору?

2. Дослідження Р. Лакоффа спричинило появу цілої низки розвідок, які намагалися або довести або спростувати її висновки. Як Ви можете пояснити таку увагу до однієї лінгвістичної проблеми?

3. Вихідний текст, особливо художній, є продуктом певної епохи, наряду, жанру, та конкретного автору, що є членом конкретної лінгвокультурної спільноти та носієм певних статусних характеристик, таких, як стать, вік, походження, рід занять, рівень освіти. З іншого боку, перекладач теж існує не у вакуумі, а є членом цільової культури та має певні політичні, культурні, естетичні преференції, що можуть впливати на процес перекладу. Які види контексту потрібно враховувати у перекладознавчій розвідці під час зіставлення вихідного та цільового тексту?

4. Чи можете ви навести приклади того, що неврахування культурних особливостей у перекладі може призводити до кумедних випадків?

5. Лінгвостатистичні методи використовуються для визначення основних рис стилю письменника, наприклад, обрахунку кількості одиниць знаменних частин мови, які останній використовує у своїх творах. Чи можуть такі обрахунки допомогти у випадках, коли авторство твору є спірним?

6. Визначте актуальність теми кваліфікаційного дослідження на тему: *Стратегії відтворення реалій в українських перекладах англomовних творів жанру фентезі*. Чому зазвичай йдеться про актуальність теми, а не самого дослідження? Чи може так статися, що тема є актуальною, а, власне, дослідження не актуальне?

7. Сформулюйте тему розвідки, в якій вивчаються способи відтворення стилістичних засобів англійського художнього дискурсу засобами української мови. Запропонуйте матеріал дослідження.

8. Запропонуйте матеріал для розвідки, яка присвячена вивченню специфіки відтворення мовленнєвої поведінки персонажів сучасних англомовних комедій. Чи накладете ви певні обмеження на матеріал? Якщо так, то які саме? Як для такої теми забезпечити однорідність вибірки?

9. Визначте практичне значення кваліфікаційної роботи на тему: *Способи відтворення неозначених форм дієслова в українських перекладах англомовних творів детективного жанру*. Яке теоретичне значення може мати зазначена розвідка? Чи достатньо обмежити теоретичне значення дослідження теорією перекладу?

10. Запропонуйте матеріал для розвідки на тему *Стратегії відтворення реалій в українських перекладах американської підліткової літератури*. На що ви звернете увагу, обираючи матеріал.

11. Запропонуйте мету та завдання для розвідки *Асиметрія в українському перекладі мовленнєвих актів англомовного серіалу Холмс*. Розробіть алгоритм виконання кваліфікаційного дослідження.

12. Поясніть, яким чином можуть бути використані описовий метод та лінгвостилістичний аналіз у дослідженні лінгвостилістичних засобів вираження ідіостилю англомовного письменника в оригіналі та перекладі.

13. Лінгвокультурологічний аналіз використовується у перекладознавчій розвідці для з'ясування ступеня соціокультурного маркування лексичних одиниць. Наведіть приклади використання зазначеного методу у Вашій розвідці.

14. Функціонально-семіологічний аналіз дозволяє визначити функціональну відповідність перекладацьких відповідників одиницям вихідного тексту. Для яких одиниць релевантним є використання зазначеного методу?

15. Функціонально-комунікативний аналіз уможливорює виявлення та зіставлення прагматичного потенціалу одиниць вихідного тексту та їхніх відповідників у цільовому тексті. Опишіть механізм використання цього аналізу.

Запитання для самоконтролю

1. Особливості наукових досліджень в перекладознавстві.
2. Основні поняття наукового дослідження.
3. Різниця між термінами метод, методологія, методика.
4. Вибір адекватної методики.
5. Вимоги, що висуваються до наукового дослідження.
6. Планування роботи.
7. Метамова дослідження.
8. Алгоритм вибору методики дослідження.
9. Гіпотетико-дедуктивний метод.
10. Загально-наукові методики дослідження.
11. Описовий метод.
12. Порівняльно-історичний метод.
13. Структурний метод та його методики.
14. Порівняльне дослідження мов.
15. Трансформаційний аналіз.
16. Аналіз за безпосередніми складниками.
17. Перекладознавчий аналіз.
18. Дистрибутивний аналіз.
19. Компонентний і контекстуальний аналіз.
20. Основні прийоми дослідження лексики.
21. Дискурсивний аналіз.
22. Можливість кількісного аналізу мови.
23. Історія лінгвостатистики.
24. Галузі застосування статистичних методів.
25. Лінгвостатистичний експеримент.
26. Генеральна сукупність.
27. Вибірка та вимоги до її організації.
28. Способи організації вибірки.

Список тем для проектів

1. Особливості використання загальнонаукових методів у лінгвістиці та перекладознавстві.
2. Питання про описовий метод у лінгвістиці.
3. Історія порівняльно-історичного методу.
4. Галузі застосування методик структурного методу у перекладознавстві.
5. Формалізовані методики американського структуралізму.
6. Методики генеративної лінгвістики Н. Хомського у перекладознавстві.
7. Зіставний метод у перекладі.
8. Методики аналізу лексики у перекладознавстві.
9. Когнітивний аналіз та перекладознавство.
10. Дискурсивний аналіз у перекладі.
11. Концептуальний аналіз та переклад.
12. Гендерний аналіз у перекладознавстві.
13. Культурний поворот у перекладі.
14. Методики дослідження міжкультурної комунікації.
15. Математичні методи у лінгвістиці.
16. Експеримент у лінгвістиці та перекладознавстві.
17. Опитування у дослідженнях перекладу.
18. Комунікативістика та переклад.
19. Соціолінгвістичний аспект перекладу.
20. Прагмалінгвістичний аспект перекладу.
21. Проблеми та перспективи комп'ютерної лінгвістики.
22. Проблеми функціональної лінгвістики та переклад.
23. Вивчення реалій у дослідженнях вітчизняних вчених.
24. Теорія методу в сучасній лінгвістиці.
25. Американський дескриптивізм.

Тести

Яке поняття описує узагальнення результатів окремих спостережень від конкретних даних емпіричного дослідження до загальних висновків?

- a) Дедукція
- b) Інтроекція
- c) Індукція
- d) Аналіз

Яким чином індукція застосовується в лінгвістиці, зокрема при вивченні лексико-граматичних класів слів?

- a) Для визначення статусу окремих мовних одиниць
- b) Для створення класифікацій та типологій
- c) Для побудови аксіом та загальних тверджень
- d) Для вивчення диференційних ознак фонем

Що є основою дедукції в мовознавстві?

- a) Аналіз лексичних одиниць
- b) Аксіома про вірність відносно класу явищ
- c) Загальні висновки з емпіричних даних
- d) Метод Шерлока Холмса

Які фактори є характерними для дедукції в сучасному мовознавстві?

- a) Визначення статусу окремих мовних одиниць
- b) Поширення загальних тверджень на конкретні явища
- c) Аналіз лексико-граматичних класів слів
- d) Використання індуктивних методів для прогнозування фактів.

Що таке гіпотеза в науковому контексті?

- a) Загальне твердження
- b) Науковий факт
- c) Наукове припущення
- d) Емпіричне дослідження

Яка основна функція гіпотези в дослідженні?

- a) Побудова аксіом
- b) Спостереження
- c) Пояснення та передбачення реальних фактів
- d) Збір фактичного матеріалу

Як гіпотетико-дедуктивний метод використовується в радянському мовознавстві?

- a) Збір фактичного матеріалу та побудова гіпотези
- b) Введення нових термінів
- c) Використання інтроспекції
- d) Аналіз філософських концепцій

Який етап гіпотетико-дедуктивного методу включає в себе збір фактичного матеріалу та його узагальнення?

- a) Побудова гіпотези
- b) Уточнення гіпотези
- c) Дедукція
- d) Перевірка теорії новими фактами

Який метод аналізу передбачає експериментальне ділення предмету дослідження на частини для окремого вивчення?

- a) Синтез
- b) Таксономія
- c) Аналіз
- d) Порівняння

Який метод аналізу передбачає поєднання окремих ознак і характеристик явища в єдине ціле?

- a) Синтез
- b) Таксономія
- c) Експеримент
- d) Порівняння

Який метод направлений на класифікацію досліджуваних явищ шляхом їх диференціації відповідно до принципів логіки?

- a) Експеримент

- b) Таксономія
- c) Порівняння
- d) Фальсифікація

Який метод дозволяє виявити спільні і відмінні риси порівнюваних явищ і є основою для контрастивного аналізу?

- a) Аналіз
- b) Порівняння
- c) Синтез
- d) Таксономія

Який метод використовується в психолінгвістиці, фонології, нейролінгвістиці та передбачає емпіричну перевірку гіпотези?

- a) Таксономія
- b) Синтез
- c) Експеримент
- d) Моделювання

Які методи можна використовувати для збору даних під час наукового дослідження?

- a) Експеримент
- b) Анкетування
- c) Спостереження
- d) Участь у спільноті

Які з наведених методів використовуються для аналізу отриманих даних?

- a) Статистичний аналіз
- b) Інтерв'ю
- c) Етнографія
- d) Літературний огляд

Який метод дозволяє провести експериментальні випробування та визначити причинно-наслідкові зв'язки?

- a) Кореляційний аналіз
- b) Етнографія

- c) Експеримент
- d) Історичний метод

Яким методом наукового дослідження можна визначити загальні закономірності та відносини в об'єкті дослідження, виходячи з конкретних спостережень?

- a) Аналіз
- b) Синтез
- c) Індукція
- d) Дедукція

Який метод дослідження використовується для створення нового знання шляхом об'єднання різних елементів чи ідей?

- a) Аналіз
- b) Синтез
- c) Індукція
- d) Дедукція

Яким методом вчені формують загальні висновки або правила на основі конкретних прикладів чи спостережень?

- a) Аналіз
- b) Синтез
- c) Індукція
- d) Дедукція

Яким методом можна визначити конкретні висновки з використання загальних принципів чи теорій?

- a) Аналіз
- b) Синтез
- c) Індукція
- d) Дедукція

Яким методом можна визначити можливі варіанти подій або явищ, які можуть відбутися в майбутньому?

- a) Гіпотеза
- b) Моделювання

- c) Аналіз
- d) Синтез

Який метод використовується для розробки узагальнених припущень, які можна перевірити експериментально?

- a) Гіпотеза
- b) Моделювання
- c) Індукція
- d) Дедукція

Яким чином можна визначити об'єктивність спостереження під час наукового дослідження?

- a) Засновано на інтуїції дослідника
- b) Контроль через повторні спостереження
- c) Залежить від суб'єктивності
- d) Самоспостереження

Яка критика висловлюється щодо самоспостереження (інтроспекції) у лінгвістиці?

- a) Спостереження не має цілеспрямованості
- b) Інтроспекція базується на об'єктивних фактах
- c) Інтроспекція критикується за суб'єктивність
- d) Самоспостереження є надійним методом

Як авторка Робін Лакофф використовувала інтроспекцію у своїх дослідженнях?

- a) Для експериментальних випробувань
- b) Для аналізу літературних джерел
- c) Для вивчення мовлення жінок
- d) Для генетичного аналізу

Які методи дослідження використовуються для узагальнення результатів окремих спостережень?

- a) Аналіз
- b) Синтез
- c) Індукція

d) Дедукція

Яким методом вивчав Р. Якобсон диференційні ознаки фонем?

- a) Аналіз
- b) Синтез
- c) Індукція
- d) Дедукція

Що включає в себе гіпотетико-дедуктивний метод за Львом Щербою?

- a) Збір фактичного матеріалу
- b) Побудова гіпотези
- c) Перевірка гіпотези на нових фактах
- d) Всі відповіді вірні

Які методи використовуються для емпіричної перевірки гіпотези?

- a) Аналіз
- b) Експеримент
- c) Фальсифікація
- d) Всі відповіді вірні

Яке поняття базується на факті нерівномірної появи компонентів мови і неможливості їх одночасної зміни?

- a) Інтроспекція
- b) Порівняльно-історичний метод
- c) Гіпотеза
- d) Емпіричний аналіз

З якою метою використовується порівняльно-історичний метод в лінгвістиці?

- a) Для аналізу сучасних мовних явищ
- b) Для реконструкції прамови
- c) Для емпіричної перевірки гіпотез
- d) Для синтезу лінгвістичних концепцій

Які елементи мовної системи порівнюють за допомогою методу?

- a) Граматичні структури
- b) Лексичні одиниці
- c) Фонетичні особливості
- d) Всі відповіді вірні

Який прийом методу використовується для відновлення більш ранньої форми за рахунок співставлення її відображень у межах однієї мови?

- a) Внутрішня реконструкція
- b) Зовнішня реконструкція
- c) Хронологізація
- d) Текстологія

Який прийом порівняльно-історичного методу займається визначенням регіонів функціонування діалектів?

- a) Діалектографічні прийоми
- b) Культурно-історична інтерпретація
- c) Текстологія
- d) Хронологізація

Яке основне значення методу для дослідження сучасного стану мови?

- a) Експериментальне вивчення
- b) Пояснення сучасних мовних фактів з історичного розвитку
- c) Визначення літературної пам'ятки
- d) Створення мовних теорій

Яке основне поняття характеризує зіставне вивчення мов?

- a) Інтроспекція
- b) Специфікація
- c) Унікалія
- d) Емпіричний аналіз

Яка мета зіставного методу в лінгвістиці?

- a) Реконструкція прамови
- b) Створення типологічної класифікації мов

- c) Виявлення спорідненості мов
- d) Вивчення сучасних мовних явищ

Які прийоми відносять до зіставного методу?

- a) Внутрішня реконструкція, зовнішня реконструкція, хронологізація
- b) Мовне зіставлення, ознакове зіставлення, зіставна інтерпретація
- c) Діалектографічні прийоми, текстологія, культурно-історична інтерпретація
- d) Прийом внутрішньої реконструкції, прийом зовнішньої реконструкції, діалектографічні прийоми

Яка основна мета типологічного методу в лінгвістиці?

- a) Вивчення етимології слів
- b) Створення типологічної класифікації мов
- c) Реконструкція прамови
- d) Визначення регіонів функціонування діалектів

Яке поняття важливе для типологічних досліджень та методики викладання іноземних мов?

- a) Специфікація
- b) Мова-еталон
- c) Інтроспекція
- d) Етимологія

Які висновки робить М.П. Кочерган щодо зіставного методу в лінгвістиці?

- a) Зіставний метод не ефективний
- b) Зіставний метод і типологічний метод обов'язково протиставляються
- c) Зіставний метод є одним з методів, який може об'єднуватись з іншими
- d) Зіставний метод і типологічний метод є тотожними

Який принцип лежить в основі дистрибутивного аналізу в лінгвістиці?

- a) Розкладання мовної системи на опозиції
- b) Аналіз синтаксичної структури на основі контексту
- c) Використання трансформацій для розуміння мови
- d) Вивчення структури значення слів

Яка методика розроблена для побудови структурних схем речень та аналізу словотворення?

- a) Трансформаційний аналіз
- b) Компонентний аналіз
- c) Дистрибутивний аналіз
- d) Аналіз застосовується

Що вважається головним недоліком методики, розробленої американськими дескриптивістами?

- a) Формалізм і ігнорування семантичного наповнення
- b) Недостатнє використання трансформацій
- c) Відсутність аналізу дискурсу
- d) Використання тільки синтаксичного аналізу

Яка основна мета компонентного аналізу в лінгвістиці?

- a) Встановлення структури значення слів
- b) Виявлення класів синтаксичних конструкцій
- c) Аналіз дискурсу та механізму словотворення
- d) Вивчення нетипових синтаксичних функцій

Яка роль відводиться комутації у структурному аналізі?

- a) Виявлення семантичного наповнення
- b) Встановлення інваріантів та варіантів фонем
- c) Розбір синтаксичних структур речень
- d) Побудова структурних схем словосполучень

Яка позитивна сторона ідеографічної класифікації лексики?

- a) Здатність застосування до конкретної мови
- b) Інтернаціональність

- c) Висока абстракція концепцій
- d) Структурний аналіз лексичних одиниць

Як дистрибутивний аналіз семантики розглядає синтаксичну сполучуваність досліджуваного слова?

- a) Як відображення етимологічних особливостей
- b) Як інтерференцію із сусідніми мовами
- c) Як відмінності в семемах цієї лексеми
- d) Як основу для створення синонімічних рядів

До яких лексичних одиниць методика дистрибутивного аналізу не може бути застосована за вказівкою в тексті?

- a) До всіх лексичних одиниць
- b) До значень емоційних станів та фізичних дій
- c) Тільки до граматичних категорій
- d) До антонімічних пар слів

Які переваги має методика аналізу словникових дефініцій для вивчення структури семми?

- a) Можливість виявлення основних сем
- b) Висока об'єктивність
- c) Здатність до виявлення периферійних сем
- d) Можливість застосування тільки до окремих типів слів

Яка є основна мета лінгвостатистичного експерименту?

- a) Вивчення семантичних компонентів
- b) Визначення об'єктивності словникових дефініцій
- c) Перевірка відрізняються чи несуттєво відрізняються ряди частот
- d) Вивчення порівнянь та метафор у текстах

Які два типи лінгвостатистичного експерименту існують?

- a) Метричний та аналітичний
- b) Польовий та лабораторний
- c) Морфологічний та синтаксичний
- d) Спостережний та експериментальний

Що включає в себе лінгвостатистичний експеримент?

- a) Тільки аналіз словникових дефініцій
- b) Висунення гіпотези та статистичний аналіз
- c) Вибіркові частоти та вивчення порівнянь
- d) Всі перелічені етапи

Які можуть бути недоліки польового та лабораторного лінгвостатистичного експерименту?

- a) Польовий - об'єктивність, лабораторний - неприродність
- b) Польовий - висока об'єктивність, лабораторний - природність
- c) Польовий - невпевненість у виборі матеріалу, лабораторний - вибір типового матеріалу
- d) Польовий - низька кількість інформантів, лабораторний - велика кількість інформантів

Які параметри дискурсу розглядаються при дослідженні концептуальних аспектів?

- a) Комунікативні стратегії і тактики
- b) Комунікативні наміри та соціокультурна ситуація
- c) Концептуальний аналіз і концепти, передавані словами та висловлюваннями
- d) Екстралінгвальні плани і семантичні параметри

Що вивчає концептуальний аналіз у межах дискурсивного аналізу?

- a) Лінгвальні параметри дискурсу
- b) Сенси, передавані словами та висловлюваннями
- c) Ідеологічні, історичні та психоаналітичні складові дискурсу
- d) Соціокультурні та психологічні фактори в мовленні

Що включає в себе дискурсивний аналіз?

- a) Тільки аналіз лінгвістичних форм
- b) Лінгвальний та екстралінгвальний аналіз параметрів дискурсу
- c) Статистичний аналіз текстів
- d) Вивчення лексичних одиниць в контексті культурології

Яким чином здійснюється концептуальний аналіз, розроблений Е. Бенвеністом?

- a) Синтаксичний аналіз
- b) Семантична реконструкція
- c) Морфологічний аналіз
- d) Фонетичний аналіз

Що дає можливість дослідження семантики лексем та місце концепту у певній картині світу за концептуальним аналізом?

- a) Синтаксичний аналіз
- b) Семантична реконструкція
- c) Морфологічний аналіз
- d) Фонетичний аналіз

Які аспекти лежать в основі домінантного аналізу в лінгвокультурології?

- a) Синтаксис та граматики
- b) Частота вживання лексем
- c) Морфологія слів
- d) Використання стилістичних фігур

Що є основною ідеєю кластерного аналізу в лінгвокультурології?

- a) Вивчення фонетичних особливостей слів
- b) Лексикографічний опис лексем з встановленням зв'язків
- c) Аналіз синтаксичних конструкцій у текстах
- d) Створення словникових статей

Що передбачає методика стискання конкордансу в лінгвокультурології?

- a) Аналіз асоціацій між словами
- b) Зіставлення культурних контекстів
- c) Стискування конкордансу для виділення важливих зв'язків
- d) Мовно-порівняльний аналіз схожих слів

Які аспекти гендерного аспекту досліджуються в рамках когнітивної лінгвістики?

- a) Тільки фонетичні особливості
- b) Ціннісна, концептуальна та мовна картина світу
- c) Лексичні особливості та фонетика
- d) Морфологічні структури

Які основні підходи до проблеми гендерних розбіжностей виділяються в західному мовознавстві?

- a) Синтаксичний, лексичний, фонетичний
- b) Чоловічого домінування, соціокультурний і перформативний
- c) Граматичний, семантичний, прагматичний
- d) Історичний, порівняльний, дескриптивний

Які особливості жіночого мовлення розглядаються у підході чоловічого домінування?

- a) Відсутність специфічного вокабуляру
- b) Використання інтенсифікаторів та модераторів
- c) Відсутність надлишкових форм ввічливості
- d) Ігнорування різниць всередині груп чоловіків та жінок

Які підходи до вивчення гендерних розбіжностей в комунікативній поведінці висвітлені в тексті?

- a) Синтаксичний і фонетичний підходи
- b) Психологічний і соціальний підходи
- c) Чоловічого домінування та соціокультурний підход
- d) Лексикографічний і етимологічний підходи

Які аспекти комунікативної поведінки розглядаються при соціокультурному підході до гендерних розбіжностей?

- a) Тільки психологічні аспекти
- b) Соціальні та культурні розбіжності між статями
- c) Емпіричні особливості мовленнєвих культур
- d) Інтерпретація комунікативної поведінки представників різних мовленнєвих культур

Які аргументи приводять прихильники соціокультурного підходу для пояснення розбіжностей у комунікативній поведінці чоловіків і жінок?

- a) Психологічні та соціальні розбіжності
- b) Сегрегація статей у дитинстві та отрочстві
- c) Тільки культурні розбіжності
- d) Традиційні стереотипи і моделі поведінки, нав'язані сім'єю

Які обмеження та критики висуваються щодо соціокультурного підходу?

- a) Відсутність емпіричних досліджень і недостатня увага до аналізу комунікативної поведінки чоловіків
- b) Зосередження на статі адресанта, ігнорування інших факторів
- c) Позначення жіночого мовлення як маргінального
- d) Усі відповіді вірні

Які групи вчених або спільноти особливо цікавляться соціокультурним підходом до вивчення гендерних розбіжностей у мовленні?

- a) Тільки феміністки
- b) Ті, що відкидають традиційні культурні цінності
- c) Ті, хто прагне розглядати особливості жіночої поведінки
- d) Всі відповіді вірні

Які основні ідеї перформативного підходу до вивчення гендерних розбіжностей в комунікативній поведінці?

- a) Соціальний статус формує комунікативну поведінку
- b) Лінгвістичні засоби створюють образ мовця
- c) Гендер конструюється через вербальну комунікацію
- d) Всі відповіді вірні

Як відрізняється перформативний підход від соціолінгвістичної традиції в розумінні комунікативної поведінки?

- a) Соціальний статус є наслідком гендеру
- b) Гендер конструює соціальний статус
- c) Гендер не впливає на комунікативну поведінку

d) Всі відповіді невірні

Які аспекти гендеру розглядають при перформативному підході?

- a) Фізичні відмінності між чоловіками та жінками
- b) Соціальні характеристики та ситуація спілкування
- c) Тільки лінгвістичні засоби
- d) Статева ідентичність

Які аргументи приводять прихильники перформативного підходу для підтримки ідеї конструйованості гендеру?

- a) Комунікативні стратегії формуються в соціальних контекстах
- b) Гендерне зумовлення комунікативної поведінки не існує
- c) Тільки фізичні відмінності визначають гендер
- d) Всі відповіді вірні

Як розглядається вплив гендеру на комунікативну поведінку за перформативного підходу?

- a) Як основний і єдиний фактор
- b) Як параметр, що взаємодіє з іншими соціальними характеристиками
- c) Як єдиний показник соціального статусу
- d) Всі відповіді невірні

Яка основна вимога до наукової роботи зазначається в тексті?

- a) Забезпечення достовірності результатів
- b) Фокус на теоретичному значенні дослідження
- c) Висвітлення актуальності теми у сучасному мовознавстві
- d) Використання оригінальних текстів як матеріалу

Що є важливим для науковця-початківця, коли розпочинається робота над темою?

- a) Визначення природи досліджуваного явища
- b) Ознайомлення з роботами провідних фахівців галузі
- c) Визначення тематичної обмеженості текстів
- d) Формулювання конкретних завдань дослідження

Як визначається актуальність теми дослідження?

- a) Рівнем інтересу фахівців та науковців
- b) Відсутністю досліджень у сучасному мовознавстві
- c) Розробкою зазначеної теми фахівцями
- d) Усвідомленням місця та значення теми у різних парадигмах

Які аспекти можуть визначати новизну наукової роботи?

- a) Уточнення центральних понять у світлі нових даних
- b) Удосконалення методик дослідження
- c) Подолання труднощів, з якими не впорались попередні дослідники
- d) Всі відповіді вірні

Які основні етапи методологічної підготовки дослідження зазначаються в тексті?

- a) Ознайомлення з рівнем вирішення проблеми, формулювання завдань
- b) Визначення тематичної обмеженості текстів, аналіз останніх робіт
- c) Виявлення характеристик досконально описаних явищ і тих, що потребують додаткового дослідження
- d) Всі відповіді вірні

Що може забезпечити однорідність вибірки при дослідженні художньої прози?

- a) Жанрова обмеженість текстів
- b) Різноманітність авторів у вибірці
- c) Тривалість написання текстів
- d) Відмінності між функціональними стилями

Як можна забезпечити репрезентативність вибірки?

- a) Розподіл одиниць дослідження рівномірно по генеральній сукупності
- b) Механічна вибірка одиниць
- c) Суцільна вибірка за фіксацією всіх випадків
- d) Всі відповіді вірні

Який спосіб організації вибірки використовується, коли елементи для аналізу обираються у певному порядку, визначеному дослідником?

- a) Практика
- b) Механічна вибірка
- c) Кластерний спосіб
- d) Довільна вибірка

Які елементи входять до складу оформлення результатів наукового дослідження?

- a) Перелік умовних скорочень та позначень, вступ, розділи, загальні висновки, джерела
- b) Три розділи з висновками, список використаних джерел
- c) Перелік умовних скорочень, три розділи, загальні висновки
- d) Вступ, два-три розділи з висновками до кожного, загальні висновки, списки джерел

Рекомендована література

Бідна Т.О. Реалізація концептів ЖІНКА та ЧОЛОВІК в оригіналі та перекладах художнього тексту (на матеріалі перекладів романів М. Мітчел «Gone with the Wind» і Дж. Голсуорсі «The Forsyte Saga»): автореф. дис. ... канд. філол. наук. Одеса, 2012.

Бойко Я. Стратегії і тактики українських ретрансляцій п'єс Шекспіра у світлі когнітивної еквівалентності. *Науковий журнал Львівського державного університету безпеки життєдіяльності «Львівський філологічний часопис»*. 2022. № 11. С. 21-26.

Борисенко Н.Д., Кодубовська О.О. Методичні рекомендації до виконання курсових робіт з теорії та практики перекладу з англійської мови. Житомир, 2023. 33 с.

Борисенко Н. Д., Садловська О. С. Відтворення англомовних реалій в українському кіноперекладі. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філологічні науки*. 2018. № 1. С. 48–52.

Борисенко Н.Д. Методика проведення наукових досліджень. Житомир : Вид-во ЖДУ, 2010.

Борисенко Н.Д., Кодубовська О.О. Лінгвокраїнознавство: англомовні країни : навчальний посібник (англійською мовою). Житомир, 2019. 154 с.

Влахов С., Флорин С. Непреводимото в превода. София : Наука и изкуство, 1990. 356 с.

Вотінова Д.О. Жанрово-стилістичні та кльтурологічні особливості перекладу романів-антиутопій: автореф. дис. ... канд. філол. наук. Харків, 2018.

Григор'єва О. Прагматичний аспект перекладу: засоби прагматичної адаптації тексту. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Лінгвістика»*. 2011. Вип. XV. С. 285–289.

Демецька В. В. Адаптація як поняття перекладознавства й культурології. *Вісник СумДУ. Серія Філологія*. 2015. № 1. Том 2. С. 96–102.

Засекін С. В. Психолінгвальні закономірності відтворення художнього тексту в перекладі (на матеріалі англійської та української мов): автореф. дис. ... докт. філол. наук. Луцьк, 2020. Харків, 2020.

Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми. Вінниця : Нова книга, 2004.

Кияк Т. Р., Науменко А. М., Огуй О. Д. Перекладознавство (німецько-український напрям) : підручник. Київ : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2008.

Коптілов В.В. Критерії оцінки перекладу. *Радянське літературознавство*. 1972. № 8. С. 53–59.

Коптілов В.В. Перекладознавство як окрема галузь філології. *Мовознавство*. 1971. № 2. С. 50–57.

Коптілов В.В. Першотвір і переклад: (роздуми і спостереження). Київ : Дніпро, 1972. 214 с.

Коптілов В.В. Теорія і практика перекладу. Київ : Юніверс, 2003.

Корунець І. Біля витоків українського перекладознавства. Вінниця : Нова книга, 2008.

Кочерган М.П. Загальне мовознавство : Підруч. для студ. філол. спец. ВНЗ. – 2.вид., випр. і доп. К. : Видавничий центр "Академія", 2006.

Кочерган М.П. Основи зіставного мовознавства. К. : Видавничий центр "Академія", 2006.

Лощенова І. Проблеми відтворення мовних реалій. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер. : Лінгвістика*. 2011. Вип. 15. С. 306–309.

Лукьянова Т. Г. Основи англо-українського кіноперекладу: навчальний посібник для студентів 4 курсу освітньо-кваліфікаційного рівня «Бакалавр» денної форми навчання факультету іноземних мов. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. 104 с.

Лютянська Н. І. Особливості закадрового перекладу документальних фільмів. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*. 2021. № 49. Том 2. С. 166–169.

Матківська Н. А. Питання методології дослідження аудіовізуального перекладу. *Науковий вісник ДДПУ імені І. Франка. Серія «Філологічні науки». Мовознавство*. 2015. № 3. С. 147–152.

Мельник А. П. Кінопереклад як особливий тип аудіовізуального перекладу. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна»*. 2015. Вип. 58. С. 110–112.

Перебийніс В.І. Статистичні методи для лінгвістів (посібник). Вінниця : Нова книга, 2001.

Подорожна К. Ю. Місце реалій у системі безеквівалентної лексики. *Науковий вісник Чернівецького університету. Германська філологія*. 2014. Вип. 692–693. С. 174–178.

Полякова О. В. Дублювання як вид кіноперекладу. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки (мовознавство)*. 2013. Вип. 116. С. 338–341.

Ребрій О. В. Вступ до перекладознавства : конспект лекцій для студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «Бакалавр» факультету іноземних мов. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2016.

Ребрій О. В. Сучасні концепції творчості у перекладі : монографія. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. 376 с.

Ребрій О.В. Теорія перекладацької творчості у мовному, текстуальному та діяльнісному вимірах: автореф. дис. ... докт. філол. наук. Київ, 2014.

Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми : підручник. Полтава : Довкілля-К, 2008.

Семчинський С.В. Загальне мовознавство. 2-е вид., перероб. і доп. Київ : АТ «ОКО», 1996.

Славова Л., Борисенко Н. Стратегії форенізації та доместикації у відтворенні ономастичних реалій (на матеріалі українського перекладу роману М. Мітчелл «Звіяні вітром»). Фаховий та художній переклад: теорія, методологія, практика: збірник наукових праць / за заг. ред. Л. Г. Буданової, Г. Г. Єнчевої. Київ, 2023. С. 136–139.

Славова Л.Л., Борисенко Н.Д. Лінгвокультурологічні основи перекладу : Навчально-методичний посібник (англійською мовою). Житомир : Вид-во ЖДУ, 2016. 84 с.

Статівка А.О. Стратегії та способи відтворення фонографічних стиілізацій мовленнєвих аномалій в англо-українському художньому перекладі: автореф. дис. ... канд. філол. наук. Харків, 2018.

Стріха М. Український художній переклад: між літературою і націєтворенням. К. : Факт-Наш час, 2006.

Теорія перекладу: для студентів3-4 курсів ф-ту «Референт-перекладач», які навчаються за спеціальністю 035 Філологія (Переклад) / Нар. укр. акад., [каф. теорії та практики перекладу ; авт.-упор. О. А. Кальниченко]. Харків : Вид-во НУА, 2017. Ч. 1.

Чередниченко О. Про мову і переклад. Київ : Либідь, 2007.

Чумак Н. А. Етнореалія серед інших видів національно-специфічної лексики (на матеріалі етнореалій галліцизмів у сучасному англійському публіцистичному дискурсі). *Філологічні трактати*. 2013. Т. 5. № 2. С. 114–122.

Шмігер Т. Історія українського перекладознавства ХХ сторіччя. Київ : Смолоскип, 2009.

Шмігер Т. Перекладознавчий аналіз – теоретичні та прикладні аспекти: давня українська література сучасними українською та англійською мовами : монографія. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2018.

Шукало І. М. Специфіка перекладу комічного у кінодискурсі. *Наукові записки [Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя]. Серія : Філологічні науки*. 2013. Кн. 3. С. 171–173.

Ярова Л. О. Прецедентна асиметрія в аудіовізуальному перекладі. *Наукові записки ЦДПУ. Серія: Філологічні науки*. 2019. Вип. 175. С. 738–743.

A Companion to translation studies / Ed. by P. Kuhiwczak and K. Littau. Topics in Translation: 34. Clevedon : Cromwell Press Ltd., 2007.

Adler M.K. Sex Differences in Human Speech. A Sociolinguistic Study. Hamburg : Buske, 1978.

Akbari A., Darani P. A. The Status of Intercultural Mediation in Translation: Is it an Absolute Licence? *Topics in Linguistics*. 2017. 18 (1). P. 59–70.

Bell A. the Guide book to sociolinguistics. Chichester : John Wiley & Sons, 2014.

Benveniste E. Problems in General Linguistics, trans. Mary Elizabeth Meek, Coral Gables, FL : University of Miami Press, 1971.

Boase-Beier J. Stylistic approaches to translation. New York : Routledge, 2010.

Borker R.A., Maltz D.N. A Cultural Approach to Male-Female Miscommunication. *Language and Social Identity* / Ed. by J. Gumperz. Cambridge : Cambridge Univ. Press, 1982. P. 196-216.

Cameron D. Gender, Power, and Pragmatics: "Is there any ketchup, Vera?" *Discourse and Society*. 1998. №9 (4). P. 437-456.

Cameron D. Rethinking Language and Gender Studies: Feminism into the Nineties. *Language and Gender: Interdisciplinary Perspectives* / Ed. by S. Mills. L. : Longman, 1995. P. 31-44.

Chen L. Cultures, Communication, and Contexts of Intercultural Communication. *Intercultural Communication* / ed. by L. Chen. Boston/Berlin : Walter de Gruyter, 2017. P. 1–16.

Coats J. One-at-a-time. The Organisation of Men's Talk. *Language and Masculinity* / Ed. by S. Johnson, U. Meinhof. Oxford, Cambridge (Mass.) : Blackwell, 1997. P. 107-129.

Edelsky C. Aquisition of an Aspect of Communicative Competence: Learning What it Means to Talk Like a Lady. *Child Discourse* / Ed. by S. Ervin-Tripp, C. Mitchel-Kernan N. Y. : Academic Press, 1977. P. 225-243.

Fasold R. Tense Making in Black English: A Linguistic and Social Analysis. Washington D. C. : Centre for Applied Linguistics, 1972.

Fernández Guerra A. Translating culture: problems, strategies and practical realities. *Journal of Literature Culture and Literary Translation*. 2012. Vol. 3, no. 1. URL : <https://www.sic-journal.org/Article/Index/173#>

Gumperz J.J. Dialect and Conversational Influence in Urban Communication. *Language in Society*. 1978. №7 (3). P. 393-409.

Jespersen O. Language. Its Nature, Development and Origin. L. : George Allen & Unwin LTD, 1964.

Johnnson S. Theorizing Language and Masculinity. A Feminist Perspective. *Language and Masculinity* / Ed. by S. Johnson, U. Meinhof. Oxford, Cambridge (Mass.) : Blackwell, 1997. – P. 8–26.

Kazazi L. 2014. The Lacuna as a Cultural Phenomenon: Analyzing Martin Camaj's "Circles". *Journal of Educational and Social Research* 2014. № 4 (4). P. 353–356.

Labov W. Sociolinguistic Patterns. Philadelphia : University of Pennsylvania Press, 1972.

Lakoff R. Language and Women's Place. N.Y. : Harper & Row, 1975.

Lakoff R. Language and Women's Place. *Language in Society*. 1973. №2 (1). P. 45-79.

Lakoff R. Women's Language. *Language and Style*. 1977. №10 (4). P. 222–248.

Macaulay R. Language, Social Class and Education : A Glasgow Study. Edinburgh : Edinburgh Univ. Press, 1977.

Milroy L. Belfast: Change and Variation in an Urban Vernacular // *Sociolinguistic Patterns in British English* / Ed. by P. Trudgill. L. : Edward Arnold, 1978. P. 19-36.

Munday J. *Introducing translation studies : theories and applications*. New York : Routledge, 2016.

New Trends in Audiovisual Translation / ed. by J. Díaz Cintas. Clevedon : Cromwell Press Ltd., 2009.

Newmark P. *A Textbook of Translation*. New York : Prentice Hall International, 1988.

Nida E. A. *Fascinated by Languages*. Amsterdam : John Benjamin's, 2003.

Nida E. A. *Toward a Science of Translating: With Special Reference to Principles and Procedures Involved in Bible Translating*. Leiden : Brill, 1964.

Nida E.A., Taber Ch.R. *The Theory and Practice of Translation*. Leiden-Boston MA : Brill, 2003.

O'Barr W.M., Atkins B.K. 'Women's Language' or 'Powerless Language'. *Women and Language in Literature and Society* / Ed. by S. McConnell-Ginet, R. Borker, N. Furman. N.Y. : Praeger, 1980. P. 93-100.

Ramire N. Reaching a Foreign Audience: Cultural Transfers in Audiovisual Translation. *The Journal of Specialized Translation*. 2006. № 6. P. 152-166.

Romaine S. Postvocalic [r] in Scottish English: Sound Change in Progress? *Sociolinguistic Patterns in British English* / Ed. by P. Trudgill. L. : Edward Arnold, 1978. P 144-157.

Sapir E. Male and Female Forms of Speech in Yana. *Selected Writings of Edward Sapir in Language, Culture and Personality*. University of California Press, 1949. P. 206-213.

Savory T. H. *The Art of Translation*. London : J. Cape, 1957.

Shuy R., Wolfram W. *Linguistic Correlates of Social Stratification in Detroit Speech*. Washington D. C. : US Office of Education, 1967.

Slavova L., Borysenko N. Rendering Cultural Information in Translation: English – Ukrainian Direction. *Odessa Linguistic Journal*. 2018. № 11. P. 167-173.

Spender D. *Man Made Language*. L., N.Y. : Routledge & Kegan Paul, 1985.

The Routledge Companion to Translation Studies / ed. by J. Munday. Abingdon : Routledge, 2009.

Trudgill P. Sex, Covert Prestige and Linguistic Change in the Urban British English. *Language in Society*. 1972. №1. P. 179-195.

Trudgill P. *Sociolinguistics: An Introduction to Language and Society*. L. : Penguin Books, 1984.

Umberto E. *Experiences in translation* / translated by Alastair McEwen. Toronto : University of Toronto Press Incorporated, 2001.

Venutti L. *The Translator's Invisibility. A History of Translation*. London and New York : Routledge, 1995.

Навчальне видання

БОРИСЕНКО Наталія Дмитрівна

**МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ
НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ**

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК

ВИДАННЯ 2-ГЕ, ДОПОВНЕНЕ, ВИПРАВЛЕНЕ